

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra bezpečnostních studií

Terorismus na území Ruska v době sociálně politických změn

Bakalářská práce

**Terrorism on the territory of Russia
at a time of social and political change
Bachelor thesis**

VEDOUCÍ PRÁCE

Mgr. Ondřej KOLÁŘ PhD

AUTOR PRÁCE

Varvara JAKUŠKINA

PRAHA

2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze dne 13.3.2023

Varvara Jakuškina

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce, Mgr. Ondřeji KOLÁŘOVI PhD, za odborné vedení a pomoc při zpracování této práce.

ANOTACE

V rámci dané bakalářské práce byla prozkoumána historie vzniku a projevů terorismu na území Ruska od poloviny 19. století do dnešní doby. V práci bylo provedeno srovnání teroristických útoků v období zásadních politických změn s důrazem na zkoumání cílů a způsobů jejich provedení. Byly analyzovány příčiny vzniku tohoto jevu v Rusku, rozvoj, změny metod, cílů a rozsahu terorismu, příčiny a následky nejznámějších teroristických útoků. Zvláštní pozornost je v této práci věnována analýze aktuálních problémů boje proti terorismu v dnešním Rusku. Zkoumány byly jak metody, tak vývoj a vznik protiteroristických orgánů.

KLÍČOVÁ SLOVA

Terorismus * Rusko * KGB * Rudý teror * extremismus * druhy terorismu * protiteroristické jednotky

ANNOTATION

The history of the emergence and manifestations of terrorism on the territory of Russia from the mid – 19th century to the present day has been explored in the framework of this bachelor thesis. The thesis made comparison of terrorist attacks during the period of major political changes with an emphasis on examining the targets and methods of their execution. The causes of the emergence of this phenomenon in Russia, the development, changes in the methods, goals and scope of terrorism, the causes and consequences of the most famous terrorist attacks were analyzed. Special attention is paid in this work to the analysis of current problems of the fight against terrorism in Russia today. The methods, the development and the emergence of anti-terrorist authorities have been examined.

KEYWORDS

Terrorism * Russia * KGB * Red terror * extremism * types of terrorism * anti-terrorist authorities

Obsah

ÚVOD	6
1. Historické a teoretické aspekty vzniku a vývoje terorismu v Rusku	8
1.1. Historický exkurz v oblasti vzniku terorismu	8
1.2. Druhy terorismu	13
1.3. Ideologie terorismu. Extremismus	16
2. Terorismus v Rusku v letech 1860-1917	19
2.1. Proklamace Zaičněvskeho	19
2.2. Výstřel Karakozova	21
2.3. Nová vlna teroru na počátku 20. století	22
2.4. Vytvoření systému státních protiteroristických orgánů	25
3. Vývoj terorismu v Rusku v letech 1917-1939	28
3.1. Teoretické základy rudého teroru	28
3.2. Rudý teror v období občanské války	29
3.3. Rudý teror v armádě	30
3.4. Velká čistka	31
3.5. Velký státní teror 1937-1938	32
3.6. Další druhy terorismu v dané období	33
3.7. Shrnutí	34
4. Terorismus v bipolárním světě v letech 1946-1991	35
4.1. Protiteroristické jednotky	37
4.2. Metody boje	38
4.3. Historická zkušenost Ruska v boji proti terorismu	40
5. Vývoj terorismu v období vzniku samostatného Ruska	41
5.1. Charakteristika teroristických útoku	41
5.2. Příklady	43
5.3. Hlavní příčiny terorismu	45
5.4. Hrozba terorismu v současném světě	46
5.5. Současné výzvy v boji proti terorismu	49
5.6. Boj proti využívání moderních technologií teroristy	50
5.7. Nedostatky moderních protiteroristických opatření	53
ZÁVĚR	55

ÚVOD

Téma mé práce je velmi aktuální: lze říct, že terorismus prostupuje celým vývojem lidstva. V dnešní době, v 21. století, se problém terorismu a boje proti němu stal jedním z nejpalčivějších problémů stávající etapy lidského rozvoje. Vzhledem k tomu, že jej prakticky nelze předvídat, je považován za jeden z nejnebezpečnějších fenoménů bezpečnosti lidské populace.

Společně s dalšími globálními problémy jak přírodní, tak technologické povahy existuje hrozba teroristických útoků a nikdo z nás si nemůže být jist, že se ho tento problém nedotkne. V posledních několika desetiletích získal globální povahu. V dnešní době hrozba tohoto fenoménu existuje v mnoha zemích.

Teroristické činy způsobují morální, hospodářské a politické ztráty a samozřejmě zejména nenahraditelné ztráty lidských životů. Z hlediska bezpečnosti tak vystupuje do popředí naléhavý úkol tento fenomén nadále studovat a rovněž tak navrhovat adekvátní bezpečnostní opatření a tato dále rozpracovávat včetně trestněprávních a právních opatření.

Hrozba terorismu značně vzrůstá v období sociálních nepokojů ve společnosti během změn sociálně-politického systému, v období vojenských konfliktů. Naopak v období konjunktury ve společnosti a celém státě tyto hrozby mají tendenci slábnout.

Terorismus doprovází lidstvo odjakživa. V dnešní době má alarmující dosah a nejrozmanitější podoby. Teroristické útoky mají na svědomí velké množství lidských životů, mají negativní psychologický dopad na populaci a vedou k zániku národních a kulturních hodnot. Terorismus vytváří konfliktní situace mezi různými státy, provokuje vznik vojenských konfliktů, podněcuje k vytváření vzájemné nedůvěry a nenávisti a částečně přispívá i k vytvoření stereotypních myšlenek vůči národům či rase.

Chápání a obsah tohoto etnicko-náboženského, individuálně-psychologického a sociálně-politického fenoménu jsou u různých badatelů kolikrát hodně odlišné. Sociální psychologové, historici, politologové, právníci, sociologové se mnohdy nedokážou shodnout na jednotném pojetí tohoto pojmu. Někdy se však názory na terorismus obyvatel jednotlivých zemí a některých výzkumníků shodují. To svědčí o tom, že terorismus má své vlastní

a mnohohrstevnaté kořeny.

Aktuálnost výzkumu historie vzniku a projevů terorismu na území Ruska je nesporná, jelikož přispívá k vypracování nejefektivnějších opatření proti tomuto negativnímu jevu¹.

Zvláštní hrozbu pro národní bezpečnost Ruska představují aktivity teroristů vystupujících pod vlajkou boje za národní nezávislost, z nacionalistických, náboženských a separatistických pohnutek, což je typické především pro severokavkazský a ukrajinský směr².

Dodnes existuje reálná hrozba teroristických útoků zaměřených na celou řadu životně důležitých objektů kritické infrastruktury, dopravy, energetiky, atomového odvětví, vojensko-průmyslové komplexy atd.

Strategickým cílem ruského státu je v dnešní době dosažení stabilní úrovně politického, ekonomického a sociálního rozvoje země. Je zřejmé, že otázky spolupráce mezi národnostmi a náboženstvími uvnitř země není možné regulovat bez zajištění národní bezpečnosti s ohledem na zajištění ústavních práv občanů. Pro úspěšné dosažení stanoveného cíle strategického rozvoje Ruska je nutné zaručit bezpečnost uvnitř země, přispívat k vytváření stabilního humanistického světonázoru a odpovídajícího národního, náboženského a občanského postoje představitelů všech vrstev společnosti.

Během historicky krátké doby právě v Rusku proběhly zásadní změny ve všech oblastech života – politické, ekonomické, sociální, kulturní, náboženské. Rusko během necelých 100 let ušlo cestu od samoděržaví k socialismu a dále k demokracii, což bylo doprovázeno velkými sociálními otřesy.

Objektem práce je soubor společenských vztahů spojených se vznikem a rozvojem terorismu v Rusku v období změn sociálně-politických systémů.

Předmětem práce je dále také soubor norem legislativy a mezinárodního práva upravujících společenské vztahy v oblasti boje proti terorismu.

¹ Bakalova I.I., Ovsyannikov V.A. Problema protivodeistviya terrorizmu i zaschita poterpevshih ot posledstviy // Yuridicheskie nauki, pravovoe gosudarstvo i sovremennoe zakonodatelstvo. Penza, 2022. S. 38-40.

² Furajnin D.Yu., Yakovec E.N. Protivodeistvie terroristicheskoi opasnosti v Rossiiskoi Federacii // Epomen. 2022. № 70. S. 176-211.

1. Historické a teoretické aspekty vzniku a vývoje terorismu v Rusku

Terorismus, teroristé, teroristické útoky – tato slova vídáme v médiích skoro denně, vyvolávají neklid a znepokojení občanů ohledně jejich přítomnosti a budoucnosti. Důsledkem jeho projevů je často značný počet obětí, ničení materiálních a duchovních hodnot, které mnohdy nejde obnovit, dále také nedůvěra a nenávist mezi sociálními a národnostními skupinami, které je velmi obtížné překonat v průběhu celé jedné generace.

V dnešní době se lidé nemohou cítit zcela bezpečně, jelikož každý se může kdykoliv stát obětí teroristického útoku nezávisle na svém sociálním nebo materiálním postavení, národnosti nebo náboženství, nikdo není před útokem zcela chráněn. Proto právě terorismus ukazuje bezmoc úřadů.

1.1. Historický exkurz v oblasti vzniku terorismu

Terorismus rozhodně není žádným novým jevem společenského života. Dějiny lidstva jsou plné jeho nejrozličnějších forem a projevů – individuálních i hromadných, anarchistických i státních. Prvky terorismu existovaly také v národních tradicích i všedním životě některých společenství.

Obecně se traduje, že terorismus vznikl v roce 1789 ve Francii. Ale dle názoru E. Z. Sidorovy to neznamena, že neexistoval již dříve: už ve starověku se zrodily první pokusy o teroristické útoky. Sikariové (židovská sekta) byli první teroristickou skupinou. Členové této skupiny podřezávali nožem hrdla lidem, kteří spolupracovali s Římany, a těmito činy vyvolávali konfliktní situace mezi vyššími a nižšími společenskými vrstvami³.

Ať už je to jakkoliv, je nutné říct, že v počáteční etapě svého vzniku se terorismus objevoval jen velmi zřídka a byl trestán smrtí, ale postupem času zločinci objevili v teroristických útocích možnost splnění svých požadavků a dosažení nejrozličnějších cílů.

V Rusku se terorismus zrodil v období mezi druhou polovinou 19. století a počátkem 20. století, kdy *„narodnická hnutí páchala mnohočetné teroristické*

³ Sidorova E.Z. Ekstremizm i terrorizm: istoriya i sovremennost // Vek kachestva. 2022. № 1. ISSN 2500-1841, S. 163-181.

útoky proti carským úředníkům. Kromě toho bylo podniknuto několik pokusů o atentát na císaře Alexandra II., v důsledku jednoho z těchto atentátů dne 1. března 1881 císař zemřel“⁴.

Tím pádem v období svého vzniku se terorismus v Rusku vyznačoval svým politickým zaměřením a vírou v efektivitu teroristických útoků zaměřených proti státním činitelům a jiným vládním členům.

Projevy politického terorismu, který měl převážně individuální charakter, lze pozorovat i v sovětském období, a to jak v jeho počátcích (atentát na Lenina, vražda Urického, Volodarského, německého velvyslance v Rusku Mirbacha a dalších), tak i v pozdější době (četné pokusy o atentát na Stalina, pokus o atentát na Brežněva dne 22. ledna 1969, pokus o atentát na Gorbačeva dne 7. listopadu 1990).

Nutno podotknout, že i nynější „ruský“ terorismus má stále častěji politické zabarvení, zvláště ve svých separatistických podobách.

V první řadě je nutné definovat, co přesně se rozumí pod pojmem terorismus. Za tímto účelem je vhodné prostudovat normativní právní akty. V současné době v mezinárodním právu existuje přes 30 normativně právních předpisů (úmluv, dohod, protokolů) týkajících se mezinárodního terorismu, mj. forem, metod a způsobů boje proti němu.

V rámci Organizace spojených národů (OSN) došlo k přijetí Mezinárodní úmluvy o potlačování financování terorismu⁵ dále také k přijetí Mezinárodní úmluvy o potlačování činů jaderného terorismu⁶ V rámci regionálních mezinárodních organizací mnohé státy též přijímají dohody, akty zaměřené na zvýšení mezinárodní bezpečnosti a stability. Např. ve Společenství nezávislých států (SNS) členské státy přijaly Smlouvu o boji proti terorismu⁷, Šanghajská organizace pro spolupráci v roce 2001 přijala Úmluvu proti terorismu,

⁴ Kurdukov A.N. Istoriko-pravovye i mezhdunarodno-pravovye aspekty protivodejstviya terrorizmu // Vestnik Amurskogo gosudarstvennogo universiteta. 2022. № 96. S. 20-24.

⁵ Mezhdunarodnaya konvenciya o bor'be s finansirovaniem terrorizma (Zaklyuchena v g. N'yu-Jorke 09.12.1999) // Byulleten' mezhdunarodnyh dogovorov. 2003. № 5.

⁶ Mezhdunarodnaya konvenciya o bor'be s aktami yadernogo terrorizma (Zaklyuchena v g. N'yu-Jorke 13 aprelya 2005 g.) // Sobranie zakonodatel'stva RF. 2008. № 33. St. 3819.

⁷ Dogovor o sotrudnichestve gosudarstv — uchastnikov Sodruzhestva Nezavisimyh Gosudarstv v bor'be s terrorizmom (Podpisan v g. Minske 04.06.1999) // Byulleten' mezhdunarodnyh dogovorov. 2006. № 9. S. 22-30.

separatismu a extremismu⁸ a v roce 2009 pak Úmluvu proti terorismu⁹.

V současné době je tedy na mezinárodní úrovni vytvořen normativně právní základ pro boj proti terorismu. Zároveň analýza zmíněných mezinárodněprávních dokumentů ukazuje, že v nich chybí obecná právní definice pojmu terorismus, a to nehledě na to, že při definování určitého jevu jsou popisovány jeho specifické rysy, které jsou charakteristické právě pro tento jev a které umožňují jeho odlišení od jiných jevů.

Upozorňuje na to i O. A. Kolobov, který podotýká, že v dnešní době sice existuje hodně mezinárodních platforem pro sjednocení úsilí v boji proti terorismu, ale mezinárodní společenství doposud nebylo schopno stanovit univerzální definici pojmu terorismus a jeho druhů – národního a mezinárodního. A to vše i přesto, že „badatelé-terorologové“ a vládní i nevládní organizace jen ve vztahu k mezinárodnímu terorismu navrhli přes 120 variant definicí, dle některých údajů dokonce přes 200 pojetí terorismu¹⁰.

Členské státy OSN se již 40 let snaží dojít ke stejnému názoru v otázce všeobecné definice terorismu, aby na jejím základě vytvořily dokument podobný Ženevské úmluvě. Tento fakt nebrání členským státům přijímat mezinárodněprávní dokumenty zaměřené na boj proti terorismu, ale práce nad ustanoveními Komplexní úmluvy o mezinárodním terorismu, do níž je v plánu zahrnout jednotnou definici terorismu, stále pokračují.

Dle mého názoru je s cílem unifikace přístupů a metod v boji proti terorismu nutné souhlasit s takovými vědci, jako jsou A. G. Volodin a V. N. Konovalov, kteří si uvědomují důležitost všeobecně uznávané definice terorismu, jelikož terorismus nemůže být redukován jen na jednotlivé projevy, ale představuje sebou samostatný fenomén¹¹.

⁸ SHanhajskaya konvenciya o bor'be s terrorizmom, separatizmom i ekstremizmom (Zaklyuchena v g. SHanhae 15.06.2001 g.) // Byulleten' mezhdunarodnyh dogovorov. 2004. № 1. S. 29-36.

⁹ Konvenciya SHanhajskoj organizacii sotrudnichestva protiv terrorizma ot 16.06.2009 g. // Byulleten' mezhdunarodnyh dogovorov. 2012. № 10. Fedosienko V.A. Mezhdunarodnaya i nacional'naya pravovaya baza protivodejstviya terrorizmu // Molodoj uchenyj. 2022. № 3 (398). S. 372-374.

¹⁰ Mucalov SH.SH., Dadaev H.M. Kriminologicheskij analiz terrorizma // Vestnik CHEchenskogo gosudarstvennogo universiteta im. A.A.Kadyrova. 2022. № 1 (45). S. 116-122.

¹¹ Sm., Lomakina YU.A. K voprosu ob opredelenii ponyatiya «terrorizm» // Vestnik studencheskogo nauchnogo obshchestva GOU VPO «Doneckij nacional'nyj universitet». 2022. T. 4. № 14-1. S. 240-244.

V tomto kontextu je zajímavá i úvaha Leonarda Weinberga, který konstatuje, že „*terorismus je druh násilí, kterého se dopouštějí pouze nepřátelé*“¹².

V Rusku je definice terorismu jakožto sociálního jevu aktuálně zakotvena v čl. 3 federálního zákona č. 35-FZ ze dne 6. března 2006 o boji proti terorismu¹³. V souladu s tímto zákonem se pod pojmem terorismus rozumí „*ideologie násilí a praxe nátlaku na rozhodování veřejných orgánů, místních orgánů nebo mezinárodních organizací zahrnující zastrašování obyvatelstva a/nebo jiné formy protiprávních násilných činů*“¹⁴.

Tím pádem tato norma navrhuje vnímat extremismus jako ideologii. Terorismus je tradičně vnímán jako systém metod, které jsou využívány pro dosažení určitých ustanovení, které jsou součástí určité ideologie.

Terorismus je užití násilí nebo hrozby násilím s cílem zastrašit protivníka a dosáhnout politických (případně politicko-náboženských) cílů.

Terorismus bezesporu s ideologií souvisí, ale pouze jako prostředek přispívající k realizaci jednotlivých idejí. Nehledě na spornost této definice je v něm ukotveno jisté koncepční specifikum – poukázání na cíl, konkrétně „*nátlak na rozhodování veřejných orgánů, místních orgánů nebo mezinárodních organizací*“¹⁵.

A. J. Jakovlev poukazuje, že „*terorismus je sociálně politickým jevem, který spočívá v systematickém využívání ideologicky odůvodněného násilí pro dosažení určitých cílů*“¹⁶. V. J. Petrišev pak tvrdí, že „*terorismus je sociálně nebo politicky motivované, ideologicky odůvodněné použití násilí nebo hrozba násilím, jehož prostřednictvím se teroristé skrze zastrašování snaží ovládnout*

¹² Smolík J. Psychologie terorismu a radikalizace: jak se z beránků stávají vlci 2020. ISBN:9788075097231, S. 24

¹³ Federal'nyj zakon ot 06.03.2006 № 35-FZ «O protivodejstvii terrorizmu» (red. ot 26.05.2021) // Sobranie zakonodatel'stva RF. 2006. № 11. St. 1146.

¹⁴ https://nlr.ru/nlr_visit/RA2766/protivodeystvie-terrorizma

¹⁵ Lomakina YU.Ā. K voprosu ob opredelenii ponyatiya «terrorizm» // Vestnik studencheskogo nauchnogo obshchestva GOU VPO «Doneckij nacional'nyj universitet». 2022. T. 4. № 14-1. S. 240-244.

¹⁶ Yakovlev A.YU. I vnov' o terrorizme: eshche odna popytka najti ego definiciyu // Social'no-gumanitarnye znaniya. 2012. № 4. S. 118-130.

*lidské chování pro dosažení svých cílů*¹⁷.

Dle názoru mnoha autorů absence jednotné definice terorismu brání efektivnímu boji proti tomuto nebezpečnému jevu.

Na základě výše uvedeného, s přihlédnutím k základním charakteristikám terorismu (účel a prostředky), navrhuji následující definici: terorismus je násilná protiprávní činnost, která představuje nebezpečí pro stát a společnost. Je páchána s cílem ovlivnit rozhodování úředních orgánů nebo mezinárodních organizací, je spojena se zastrašováním a útoky na životy a zdraví osob, jež nejsou součástí konfliktu.

Taková definice terorismu by dle mého názoru umožnila smysluplněji a efektivněji bojovat proti tomuto negativnímu jevu.

Zároveň lze souhlasit s názorem M. F. Musajeljana, který poukazuje, že *„terorismus je ve své podstatě ryze politickým jevem od dob Velké francouzské revoluce“*¹⁸.

Pro odůvodnění svého názoru považuji za důležité zdůraznit, že vycházíme-li z hlavních rysů státu (území, obyvatelstvo, suverénní moc), pak jsou zjevně patrné snahy teroristických organizací dosáhnout změn v těchto rysech, a to:

- terorismus jako jev se vždy šíří na určitém území státu, cílem je převzetí kontroly nad určitým územím nebo odstoupení části území státu od státu;
- terorismus je zaměřen proti suverénní moci: cílem je získání moci nebo aktivní vliv na ni;
- terorismus je vždy zaměřen proti obyvatelstvu země, jejíž část chtějí teroristé získat pod svou kontrolu, přičemž se opírají o určité skupiny, které tvoří sociální základnu teroristů.

Tím pádem je terorismus jevem čistě politickým, je prostředkem politického boje. Metodami terorismu jsou však trestné činy. A zde si myslím, že mají pravdu právě ty státy, které bojují proti terorismu a teroristické ideologii silou svých

¹⁷ Petrishchev V.E. CHto takoe terrorizm ili Vvedenie v terrorologiyu. M.: KRASAND, 2018. ISBN: 978-5-396-010125-3, S. 20.

¹⁸ Musaelyan M.F. K voprosu o politizirovannosti ugolovno-pravovyh opredelenij terrorizma // Rossijskij sledovatel'. 2004. № 12. S. 19-22.

donucovacích orgánů.

1.2. Druhy terorismu

Po vymezení pojmu terorismus se nyní zaměřím na jednotlivé druhy terorismu. Stejně jako samotný pojem terorismus je i jeho rozdělení na jednotlivé druhy spornou otázkou. Existuje spousta přístupů ke klasifikaci terorismu. Je to podmíněné tím, že tento jev je poměrně komplikovaný, mnohotvárný a projevuje se v nejrůznějších podobách¹⁹.

Např. politolog Paul Wilkinson rozlišuje tyto hlavní typy terorismu: kriminální terorismus, politický terorismus, terorismus podporovaný na úrovni státní politiky.²⁰

K. S. Gordějeva a A. T. Junošev při analýze fenoménu tzv. ruského teroru 19. a 20. století rozlišují ultralevicový, ultrapravicový, etnonacionalistický a náboženský terorismus. Aktivní šíření současného ultrapravicového terorismu, jak je vidět, probíhá na Ukrajině, kde byly vytvořeny neonacistické jednotky Azov (Pluk Azov vznikl v květnu 2014 z ultranacionalistického Patriot of Ukraine), Donbas (od dubna 2014) a další. Využívají pseudoslovanskou anturáž, propagují boj za čistotu ukrajinské rasy (místy árijsko-slovanské rasy) a chtějí z Ukrajiny vytvořit světové impérium.

Badatel G. Däniker rozlišuje tři typy terorismu: domácí, nadnárodní a mezinárodní.²¹

V odborné literatuře existují i jiné přístupy ke klasifikaci terorismu. Jako příklad zmiňme klasifikaci navrhnutou J. M. Antonjanem:

- politický terorismus, v jehož jádru je boj o moc doprovázený využitím metod zastrašování politických soupeřů a jejich stoupenců a mnohdy i jejich likvidací;
- státní terorismus, který je prováděn vládnoucím režimem s cílem udržet

¹⁹ Gajnetdinova G.S. Vidy sovremennogo terrorizma // Vestnik Rossijskogo universiteta kooperacii. 2022. № 3 (49). S. 76-80.

²⁰ Political Terrorism. / Edited by Paul Wilkinson. - London: Macmillan, 1974. ISBN: 9780333174692

²¹ Däniker Cr. Antiterror-Strategie. Fakten. Folgerungen. Forderungen. Neue Wege der Terroristenbekämpfung. Stuttgart, 1978

moc ve svých rukou a jehož cílem je zastrašování svých občanů;

- mezinárodní terorismus, který se vyskytuje na území řady států a představuje značné nebezpečí;
- náboženský terorismus v podobě donucovacích prostředků, jejichž cílem je prosazení určitých náboženských přesvědčení a oslabení jiných;
- etnicko-náboženský terorismus je prováděn pro zajištění privilegií určité náboženské nebo národní skupině, je spojen s národní nebo náboženskou příslušností teroristické organizace nebo skupiny;
- ziskový (obecně trestný) terorismus má za cíl získání hmotných statků a bohatství nezákonnou cestou;
- kriminální terorismus zahrnuje fyzickou likvidaci soupeřů a jejich zastrašování v konfliktech mezi organizovanými zločineckými skupinami;
- vojenský terorismus je zaměřen na zlomení morálky nepřítele vojenskou silou a na zastrašení obyvatelstva a tím na zlomení odporu nepřátelské strany;
- partyzánský terorismus je metodou boje proti cizím útočníkům na území okupovaném nepřítelem;
- nacionalistický terorismus, jehož cílem je vytlačení jiného národa a zbavení ho moci;
- separatistický terorismus má za cíl odstoupení části území od jednotného státu;
- idealistický terorismus je zaměřen na snahu o přetvoření světa s cílem zajištění vítězství „spravedlnosti“ na základě metod zastrašování²².

B. V. Širšov a J. A. Luginěc zase rozlišují následující druhy terorismu v závislosti na cílech, které jsou pomocí terorismu sledovány, kdo je jeho organizátorem, jaký je jeho význam:

- politický – boj o moc, zastrašování, v mnoha případech také likvidace politických soupeřů a jejich stoupenců;

²² Antonyan Yu.M. Terrorizm: kriminologičeskoe i ugolovno-pravovoe issledovanie. M.: SHCHIT-M, 1998. ISBN: 5-8006-0001-5, S. 36.

- státní – zastrášení vlastního obyvatelstva, jeho úplné potlačení a zotročení a zároveň zničení těch, kdo proti státu-tyranovi bojuje nebo je podezříván z nevraživosti vůči státu, ve 20. století státní terorismus panoval v SSSR, Německu, Itálii, Číně, Kambodži;
- náboženský – existuje v Pákistánu, Indii, v Rusku pak na území Severního Kavkazu;
- ziskový – strach má opanovat ty, kteří brání získání hmotných statků, komerční soupeře a ty, kteří musí zločincům platit výpalné, příklad: válka kolumbijské narkomafie s úřady v letech 1994-1995;
- kriminální – zničení soupeřů a likvidace jejich stoupenců v konfliktech mezi organizovanými zločineckými skupinami, příklad: Rusko na počátku 90. let;
- vojenský – atomové bombardování Hirošimy a Nagasaki, akce německých vojsk na okupovaných územích atd.
- nacionalistický – v podobě separatismu, příklad: Baskicko ve Španělsku, Severní Irsko ve Velké Británii;
- idealistický – idea nového světového uspořádání, vítězství „šťastné budoucnosti“ a „spravedlnosti“ atd., ale pomocí zastrášení, zničení těch, kteří smýšlejí jinak, nemluvě o těch, kteří tomu přímo brání;
- partyzánský – v letech Velké vlastenecké války byl partyzánský terorismus velice rozšířen²³.

Jako samostatný druh terorismu lze uvést sebevražedný terorismus. Tato forma se projevuje připraveností lidí obětovat svůj život pro uskutečnění určitých politických cílů. Jako příklad lze uvést teroristické útoky uskutečněné sebevražednými atentátníky dne 11. září 2001 v New Yorku, Washingtonu a Pensylvánii. Atentátníci unesli letadla a nasměrovali je na životně důležité objekty. V důsledku útoků zahynuli, jak samotní teroristé, tak i tisíce nevinných

²³ Shirshov B.V., Luginec E.A. Voprosy protivodejstviya ekstremizmu i terrorizmu: istoriya i sovremennost' // Aktual'nye voprosy teorii i praktiki v deyatel'nosti podrazdelenij policii po ohrane obshchestvennogo poriadka i inyh sluzhb OVD. Moskva, 2022. S. 56-62.

lidí.²⁴

Jako samostatné druhy terorismu se dají uvést také potravinový terorismus, agroterorismus, technologický terorismus, bioterorismus, ekoterorismus, kyberterorismus, jaderný terorismus, ekonomický terorismus.

Rozmanitost klasifikací terorismu svědčí o tom, že tato problematika vyžaduje další výzkumy. Nehledě na to je nutné podotknout, že ať už terorismus má jakoukoliv povahu, druh a původní příčiny, je potřeba proti němu bojovat. Znalost jeho kořenů pak může v mnohém pomoci s výběrem správných metod potlačení teroristických nálad. Znalost zvláštností toho, proti čemu se má bojovat, se může stát zbraní skvělou jako jakákoliv jiná.

1.3. Ideologie terorismu. Extremismus

Pro pochopení fenoménu terorismu je taktéž nutné odhalit jeho ideologii. V obecné podobě je terorismus ideologií násilí. Teroristická ideologie je výchozím bodem terorismu, na jeho základě probíhá konsolidace celých skupin obyvatel s cílem realizace jejich zájmů a dosažení cílů násilnou a zločinnou cestou. Ideologie dodává teroristickým aktivitám „význam, subjektivní hodnotu, smysl a účel“²⁵.

Zvláštní zájem pro terorismus nepředstavuje jednotlivec, ale společnost jako celek (masa lidí), jeho hlavním cílem je ovlivnit společenské vědomí. „Teroristé potřebují, aby se jich báli. Porážka myslí je pro ně výsledkem“²⁶.

Dle mého názoru, prostřednictvím propagandy a psychologické manipulace v podmínkách ztráty tradičních duchovních a mravních orientačních bodů a stabilních morálních zásad jsou vštěpovány ideály absolutní osobní svobody, permisivity, nemorálnosti a sobectví, kult násilí, konzumu a rozkoše. Vyvíjený tlak způsobuje nenapravitelné škody morálnímu zdraví jedince. Tim pádem si myslím, že v této souvislosti jsou častější projevy destruktivního chování, vznikají

²⁴ ANADOLU AGENCY 2022. (citováno 3.2.2023). Dostupné z:

<https://www.aa.com.tr/ru/мир/теракт-11-сентября-родственники-жертв-все-еще-добиваются-правосудия/2682447>

²⁵ Dashkova S. V. Ideologiya sovremennogo terrorizma // Vestnik Kalmyckogo universiteta. 2017. № 1(33). S. 141-148.

²⁶ Zubkevich A.A., Zubkevich L.A. Antiterroristicheskoe mirovozzrenie kak otvet na vyzov ideologii terrorizma // Vestnik Nizhegorodskogo instituta upravleniya. 2022. № 3 (65). S. 42-49.

podmínky pro nárůst agresivního nacionalismu, xenofobie, extremismu a terorismu.

Tak dochází k sebezničení společnosti a jejího propojení se státem. Na připravenou půdu jsou zasazovány a úspěšně v ní prorůstají nejrůznější radikální ideologické směry. Jejich vlivu nejvíce podléhají občané, kteří ztratili ideologickou orientaci a sociální oporu, osoby, které snadno podléhají indoktrinaci, a mládež, která nemá dostatečné vzdělání a životní zkušenosti²⁷.

Terorismus má zcela racionální a logický základ, ekonomické a politické cíle. Prostřednictvím ideologie jednoduchý pragmatismus zločinců je prezentován jako „veliká idea“, jejíž adepti již „jdou za svým snem“²⁸. Pokud je člověk ztracen a nevidí ve svém životě žádné jiné možnosti, stává se „*potenciálním adeptem takové ideologie*“²⁹. Člověk, který miluje svůj život a váží si životů ostatních, se uplatní jinak, jelikož žádné cíle nemohou sloužit jako záminka pro teror.

V přechodném období dochází k volbě. Vznikají otázky o smyslech, cílech a životních hodnotách: jak žít a v co věřit? Je to okamžik kvalitativní nejistoty a nestability. Kde je otázka, je i odpověď, jelikož každá nejistota je konečná. Důležité je to, kdo a čím zaplní vzniklé prázdno – představitelé státu a občanské společnosti, nebo vůdci gangů, nositelé teroristické ideologie.

Na pozadí výzev pokládaných dobou se Rusko soustředí a rozhoduje ve prospěch obrany tradičních ruských duchovních a morálních hodnot, kultury a historické paměti, posílení jednoty národů Ruské federace na základě celoruské občanské identity a zachování všeobecných lidských zásad a společensky významných směrů společenského rozvoje.

Právě humanistické hodnoty jsou jedním z hlavních prostředků boje proti

²⁷ Gordin A.V., Kiselev A.V. Analiz ideologii terrorizma v kontekste sovremennyh vyzovov i ugroz // Vestnik Nacional'nogo antiterroristicheskogo komiteta. 2021. № 2 (26). S.37-42.

²⁸ Zubkevich A.A., Zubkevich L.A. Antiterroristicheskoe mirovozzrenie kak otvet na vyzov ideologii terrorizma // Vestnik Nizhegorodskogo instituta upravleniya. 2022. № 3 (65). S. 42-49.

²⁹ Burikova I.S. Metodika izmereniya chelovecheskogo kapitala v kontekste protivodejstviya ideologii terrorizma // Rol' federal'nyh i regional'nyh organov gosudarstvennoj vlasti, organov mestnogo samoupravleniya, institutov grazhdanskogo obshchestva, biznes-soobshchestva i SMI v formirovanii sistemy protivodejstviya ideologii terrorizma, razrabotke i osushchestvlenii meropriyatij po informacionnomu protivodejstviyu terrorizmu. Materialy II Vserossijskoj nauchno-prakticheskoy Konferencii, Moskva, MGU 13-14 oktyabrya 2010 g. Tom II. Moskva, Universitetskaya kniga, 2010. S. 70-73.

terorismu. Proto zásadní odpovědí teroristické ideologii v dnešních podmínkách má být budování protiteroristického světonázoru ve společnosti: humanismus a mírumilovnost, zaměření na člověka a jeho potřeby, schopnost poskytovat důležité odpovědi o smyslu, cílech a životních hodnotách, stejně tak víru a životní sílu. To umožní aktivně předcházet zapojení nových osob, zejména mladých lidí, do teroristických aktivit a zamezit verbování nových stoupenců teroristické ideologie.

2. Terorismus v Rusku v letech 1860-1917

Pro boj proti nynějším teroristickým hrozbám v současném Rusku je nutné znát a zkoumat zkušenosti s bojem proti terorismu v carském Rusku. V této souvislosti lze prozkoumat stav společensko-politické a sociálně-ekonomické situace v Ruském impériu v druhé polovině 19. století.

Terorismus jako metoda politického boje proti samovládě je součástí arzenálu ruského revolučního hnutí od 60. let 19. století.

Terorismus byl součástí ideologie a praxe některých proudů revolučního hnutí v ruském impériu po půl století. V dějinách revolučního hnutí lze jasně sledovat dvě „vrcholná období“ teroristického boje – v letech 1878-1882 a 1901-1911.

2.1. Proklamace Zaičněvského

Na jaře roku 1862 napsal student moskevské univerzity Pjotr Zaičněvskij proklamaci s názvem Mladé Rusko. Sliboval, že překoná „velké revolucionáře roku 92“, a prohlašoval: *„Nebudeme se bát, když uvidíme, že ke svržení moderního řádu je třeba prolít třikrát více krve, než kolik jí prolili jakobíni v devadesátých letech“*.³⁰

Poprvé byl v Rusku teror otevřeně uznán jako prostředek k dosažení společenských a politických změn. Byl také označen hlavní objekt teroru (carská strana) a byla vyjádřena naděje, *„že celá záležitost skončí vyhlazením carské rodiny, tj. stovky nebo dvou lidí...“*³¹

V poreformním období (po zrušení nevolnictví) Rusko na jedné straně udělalo krok dopředu v rozvoji průmyslu a pak i v rozvoji zemědělství a obchodu, širší vrstvy obyvatelstva získaly přístup ke vzdělání. Na straně druhé většina rolnictva a proletariátu se ocitla v nouzi, inteligence neměla možnost realizovat své snahy o dosažení cílů. To vše vedlo ke vzniku protivládních nálad a přispívalo ke vzniku krajně extremistických názorů, v myslích příslušníků

³⁰ Pjotr Zaichnevskij proklamace «Mladé Rusko»

³¹ tamtéž

intelligence to vřelo³².

Rostislav Fadejev, známý ruský vědec, voják a veřejný činitel 19. století, ve svém cyklu článků, který v roce 1874 vyšel jako samostatná kniha pod názvem Čím máme být? (Čem nam byt'), píše následující: „*Nejen v ruském společenském životě není žádný obecný ani místní střed – žádný není ani v ruské mysli... Vynořily se jen určité krajní, zcela nesouhlasné názory a v mezeře mezi nimi se táhne duševní prázdnota...*“³³.

U zrodu teroristických idejí v Rusku stál Petr Zaičněvskij, původem z rodiny plukovníka ve výslužbě a statkáře, šlechtic podle narození, bývalý student fyzikálně-matematické fakulty Moskevské univerzity, autor proklamace Mladé Rusko, který byl vyšetřován v policejní cele. Zaičněvskij otevřeně vnímal vraždu jako normální prostředek k dosažení i těch nejušlechtilejších cílů, teror byl pro něj prostředkem, jak odstranit z cesty „imperiální stranu“. Právě jeho proklamace inspirovala tisíce ruských revolucionářů k vraždění a sebeobětování³⁴.

Proklamace definovala hlavní objekt teroru (císař a jeho rodina) a obsahovala výzvu k fyzické likvidaci císařské rodiny, jejích stoupenců a také všech příznivců aktuálního pořádku.

*Současníci byli šokováni obsahem proklamace, jejím krajním radikalismem a nekompromisností. Někteří revoluční vůdci, např. A. I. Gercen, proklamaci kritizovali kvůli její přílišné horkokrevnosti a prudkosti, absenci životních zkušeností, neopodstatněné krvelačnosti. Našli se ovšem i tací, kteří obsah proklamace schvalovali a podpořili, mj. M. A. Bakunin a N. P. Ogarev. U většiny revolucionářů, zejména studentů, proklamace vyvolala velký zájem, ideje v ní obsažené se stávaly stále populárnějšími. Trvalo čtyři roky, než úmysl dozrál a došlo k jeho realizaci*³⁵.

³² Holodov A.A. Istoriya vozniknoveniya terrorizma v Rossijskoj Imperii (vtoraya polovina XIX – nachalo XX veka) // Akademicheskij vestnik vojsk nacional'noj gvardii Rossijskoj Federacii. 2017. № 4. S. 16-19.

³³ Fadeev R.A. Chem nam byt'? Sankt-Peterburg: Arhive Publica, 2022. ISBN: 978-5-9710-3643-2, S. 26. 2

³⁴ Holodov A.A. Istoriya vozniknoveniya terrorizma v Rossijskoj Imperii (vtoraya polovina XIX – nachalo XX veka) // Akademicheskij vestnik vojsk nacional'noj gvardii Rossijskoj Federacii. 2017. № 4. S. 16-19.

³⁵ Bushmelev P.V., Andryukova S.V. Iz istorii terrorizma v Rossii // Izbrannye doklady 68-j Universitetskij nauchno-tekhničeskij konferencii studentov i molodyh uchenyh. Tomsk, 2022. S. 524-526.

Idea teroristické činnosti začala získávat konkrétní obrysy v organizaci N. A. Išutina a I. A. Chudjakova. Bezprostřední přípravu teroristického útoku – královraždy – měli na starosti členové organizace Peklo. Tato organizace ale nedokázala atentát uskutečnit.

2.2. Výstřel Karakozova

Za bod zvratu v ruském terorismu lze považovat výstřel 25letého D. V. Karakozova, člena Išutinského kroužku, původem z rodiny malostatkářů, bývalého studenta Moskevské univerzity. 4. dubna 1866 Karakozov vystřelil na císaře Alexandra II., atentát byl neúspěšný. Nicméně tento milník je považován za začátek vývoje terorismu v Rusku³⁶ jelikož právě tato událost znamenala počátek epochy revolučního teroru v Rusku, která trvala téměř půl století.

Reakci společnosti nelze označit jako jednoznačnou. Na jedné straně pokus o atentát vyvolal vlnu nadšení, vlastenectví a pocitu loajality, na straně druhé část ruské revoluční inteligence atentát podpořila.

Přirozeným důsledkem radikalizace nálad se stal vznik první teroristické organizace v Rusku Soud lidu (Narodnaja Rasprava) S. G. Něčajeva. Ideologickým základem organizace byl dokument Revoluční katechismus, který se následně stal příručkou pro extrémisty. Uskutečnit zamýšlené teroristické útoky se ale Něčajevovi nepovedlo. Něčajev a další členové jeho organizace byli zadrženi za vraždu studenta I. I. Ivanova, který též byl členem organizace, ale odmítl plnit vůdcovy rozkazy³⁷.

Další vzestup terorismu v revolučním hnutí proběhl v roce 1878, kdy Věra Zasulič vystřelila po petrohradském gubernátorovi F. F. Trepovovi. Mstila se kvůli jeho rozkazu zbičovat vězně Bogoljubova v Petropavlovské pevnosti. Porota nečekaně zprostila Zasulič viny, což na jedné straně vedlo ke zpřísnění

³⁶ Tuzhilin D.O., Kvachko I.A., SHaravin K.V. Istoriya vozniknoveniya i razvitiya terrorizmu v sovremennom mire // Aktual'nye issledovaniya. 2022. № 24 (103). S. 42-45; Danilin R.A. Istoriya razvitiya ponyatie «terrorizm» v istorii RF // Molodezh' i sistemnaya modernizaciya strany. 2020. S. 65-68.

³⁷ Budnickiy O.V., Terrorizm v Rossijskoj Imperii. Kratkij kurs. 2021. ISBN: 978-5-04-115860-6

represivních opatření carské vlády a na straně druhé přispělo k šíření teroristických idejí mezi mládeží.

Po jejím výstřelu následovala celá řada dalších teroristických útoků: pokusy o atentát na velitele oděského četnictva barona G. E. Geikinga, prokurátora M. M. Kotljarevského, agenta kriminální policie A. G. Nikonova. 4. srpna 1878 člen narodnické organizace Půda a svoboda S. M. Kravčinskij v centru Petrohradu ubodal velitele četnictva generálního adjutanta N. V. Mezenceva. Revoluční teror pokračoval i v dalším roce. V únoru 1879 byl zavražděn charkovský gubernátor, generálmajor, kníže D. N. Kropotkin, bratranec revolucionáře a anarchisty, knížete P. A. Kropotkina.

V červnu 1879 v důsledku rozštěpení již zmíněné narodnické organizace Půda a svoboda (Zemlja i volja) vznikla strana Svoboda lidu (Narodnaja volja), která se do dějin zapsala jako teroristická organizace díky sérii atentátů na císaře Alexandra II. Svoboda lidu čítala kolem 500 aktivních členů. Organizace spáchala celkem osm atentátů na císaře, cílem jejího teroru byla dezorganizace vlády a vyburcování mas. 1. března 1881 teroristická skupina spáchala bombový atentát, v jehož důsledku Alexandr II. byl smrtelně raněn. Díky úspěšné práci policejních orgánů do roku 1882 byli zadrženi všichni aktivní členové Svobody lidu.

V letech 1879 až 1883 proběhlo přes 70 politických procesů, zadrženo bylo přes 2000 lidí. Aktivní odpor úřadů vůči aktivitám organizace způsobil její ideologickou a organizační krizi. Po zadržení skupiny Ševyрева – Ul'janova (v důsledku neúspěšného atentátu na císaře Alexandra III.) se revoluční teror v Rusku dočasně dostal do útlumu.

2.3. Nová vlna teroru na počátku 20. století.

K novému vzestupu revolučního teroru došlo počátkem 20. století v podmínkách politické krize vyvolané odmítnutím vlády uskutečnit vyžadované reformy. Jedním z hlavních předpokladů teroru v onom období se stala koexistence sociálně-ekonomického vzestupu a politické zaostalosti.

Mnozí představitelé nových sociálních skupin nenašli své místo ve staré sociální struktuře. Právě v tomto období se do teroristických organizací

i revolučního hnutí celkově začínají zapojovat představitele národnostních menšin (Židé, Poláci, rodáci ze Severního Kavkazu, z Pobaltí). Svou roli v přechodu revolucionářů k teroru sehrál hladomor v roce 1891 a epidemie tyfu a cholery, které vypukly ve stejné době. Vztah liberální společnosti nahrával teroru, sympatie liberálů se často ocitaly na straně teroristů. Část konzervativců zároveň upustila od podpory vlády a držela se stranou od probíhajících procesů.

Na počátku 20. století se tedy zvedla nová vlna teroru. Vše odstartovala Krvavá neděle dne 9. ledna 1905. Od dob osvobozujícího rozsudku Věry Zasulič bylo zřejmé, že se liberálové hodně zajímají o názory teroristů. Do aktivní teroristické a extremistické činnosti se zapojují ženy. Teroristé využívají vědecký a technologický pokrok, zlepšují své zbraně, neštítí se ani pašování. Sociálně-ekonomický růst Ruského impéria a zároveň jeho politická zaostalost jen nahrávaly vzestupu terorismu. Eseři spouští další vlnu teroru a extremismu³⁸. Karpovič, Balmašev, Sozonov, Kaljaev a další členové Strany socialistů-revolucionářů páchali atentáty na úředníky. 1. září 1911 terorista Bogrov zavraždil ruského ministerského předsedu Pjotra Stolypina; tato událost se stala vrcholem terorismu v Rusku³⁹.

Nástup čtvrté Státní dumy v Rusku znamenal obrat ke zklidnění politické situace. Teroristické a extremistické aktivity prakticky vymizely. Protireformy splnily svůj účel. To v roce 1912 přimělo esery vzdát se terorismu.

Opětovný návrat k terorismu proběhl po Říjnové revoluci, v letech občanské války.

Je nutné podotknout, že rozmach terorismu v letech 1901 až 1917 je ve svých drsných číslech vskutku působivý. Jeho rozsah dobře ilustruje i následující statistika, kterou uvádí americká historička Anna Geifman. Geifman uvádí, že v letech 1870 až 1900 levicoví aktivisté spáchali 38 atentátů, při nichž zahynulo 100 lidí, mj. car Alexandr II. (1. března 1881). V letech 1901 až 1911 byly spáchány tisíce atentátů, při nichž bylo zabito či zraněno 16 800 lidí. Naprostá

³⁸ Volkov A.P., Man'kov A.V., SHajpak L.A. Terroristicheskie sily eserov srednego Povolzh'ya v nachale XX veka // Vestnik Ekaterininskogo instituta. 2017. № 2(38). S. 20-26.

³⁹ Val'ter V.V., Ul'yanov M.V. Istoriya protivodejstviya terrorizmu i ekstremizmu v Rossii // Aktual'nye problemy protivodejstviya ekstremizmu i terrorizmu na sovremennom etape. Novosibirsk, 2022. S. 34-38.

většina atentátů proběhla v období mezi říjnem 1905 a zářím 1911⁴⁰.

Nejspíše právě proto je terorismus ruské revoluce v letech 1905-1907 považován za vrchol dějin politického terorismu v Rusku⁴¹.

Od roku 1901 se nejaktivnější teroristickou organizací stala Strana socialistů-revolucionářů (eseři). Lídry organizace eserů byli Azef a Savinkov. Mezi nejznámější teroristické činy eserů patří:

- duben 1902 – vražda ministra vnitra Sipjagina;
- červenec 1904 – vražda ministra vnitra von Pleveho;
- únor 1905 – vražda velkoknížete Sergeje Alexandroviče.

Páchání teroristických útoků se neštíteli ani anarchisté a sociální demokraté. Nejrozličnější teroristické skupiny se často spojovaly s cílem uskutečnění svých akcí. Od roku 1904 revoluční (teroristické) organizace udržovaly těsné vztahy s nepřáteli ruského státu (Japonsko, Turecko, Německo, Rakousko) a získávaly od nich peníze a zbraně.

Ve stejné době se rozšířily informace o podpoře různých revolučních organizací (stran) ze strany vlivných byznysmenů ze zahraničí (Rockefeller, Rothschildové a další).

Dle názoru Tonyho Rocchiho terorismus v Ruském impériu celkově prošel několika základními etapami:

1. Počáteční období (1866-1869). Dva hlavní teroristické útoky:

- atentát Dmitrije Karakozova dne 4. dubna 1866 na cara Alexandra II.; Karakozov byl členem skupiny Organizace, kterou vedl jeho bratranec Nikolaj Išutin;
- vražda v listopadu 1869 studenta Ivana Ivanova členy organizace Soud lidu, kterou vedl Sergej Něčajev.

2. První vlna terorismu (1878-1894). Počínaje rokem 1879 Svoboda lidu byla hlavní teroristickou organizací. 1. března 1881 členové této strany zavraždili cara Alexandra II. Skoro všichni revolucionáři období první vlny byli příznivci

⁴⁰ Anna Geifman: «Terorizm v ego sovremennom vide voznik imenno v Rossii». URL: <https://platfor.ma/magazine/text-sq/re-invent/anna-geifman/> (data obrashcheniya: 02.12.2022).

⁴¹ Rokki T. Rossijskaya revolyuciya 1905-1907 gg. i Evropejskaya «epoha dinamita»: vyzovy k konstrukcii obshcheevropejskogo istoricheskogo narrativa o politicheskom terrorizme // Mir oruzhiya: istoriya, geroi, kollekci. Tula, 2022. S. 435-446.

Svobody lidu, narodovolci, přestože organizace do roku 1884 byla zcela zničena. a často váhali, jaké místo má terorismus v revolučním boji. Koneckonců dle názoru mnoha revolucionářů narodovolci značně otráslы základy samoděržaví. Veškeré snahy obnovit Svobodu lidu v letech 1884 až 1894 skončily fiaskem.

3. Druhá vlna terorismu (1900-1911). Jak bylo zmíněno, mnohé levicové strany a hnutí využívaly terorismus jako prostředek politického boje proti samoděržaví, zvláště během revoluce v letech 1905-1907. Liberálové, zvláště kadeti (Konstitučně demokratická strana neboli také Strana lidové svobody), podporovali levicový terorismus, aby přiměli vládu k ústupkům – udělení politické svobody a ústavy. Představitelé konzervativního tábora z nejrůznějších důvodů omezovali svou podporu vládě v boji proti terorismu⁴².

2.4. Vytvoření systému státních protiteroristických orgánů

Mluvíme-li o boji proti terorismu ve zkoumaném období, je nutné podotknout následující. Počínaje 70. lety 19. století s cílem boje proti šířícímu se terorismu byl vytvořen systém státních orgánů, který zahrnoval nejen politickou policii, ale i jiné organizace podřízené císaři.

Hlavním orgánem, jehož cílem byl boj proti státním zločinům, bylo Třetí oddělení Kanceláře Jeho císařského Veličenstva. Bylo zřízeno na základě nařízení č. 449 císaře Nikolaje I. ze dne 3. července 1826 a bylo novým orgánem politické policie. Výkonným orgánem Třetího oddělení byl Samostatný četnický sbor. Četnický sbor byl součástí systému vojenské správy, ale v otázkách týkajících se plnění úkolů politického vyšetřování a pátrání byl podřízen Třetímu oddělení.

Součástí sboru byla Dozorčí rada, která se zabývala shromažďováním informací o politické situaci ve společnosti. Samostatný četnický sbor se skládal z hlavního ředitelství, zemských četnických úřadů, železničních četnických úřadů a dalších oddělení.

⁴² Rokki T. Rossijskaya revolyuciya 1905-1907 gg. i Evropejskaya «epoha dinamita»: vyzovy k konstrukcii obshcheevropejskogo istoricheskogo narrativa o politicheskom terrorizme // Mir oruzhiya: istoriya, geroi, kollekci. Tula, 2022. S. 435-446.

Třetí oddělení existovalo do roku 1880. V Petrohradu v roce 1867 bylo zřízeno první v Rusku Petrohradské oddělení pro zajištění pořádku a klidu v hlavním městě.

6. srpna 1880 byl založen Policejní úřad, který byl součástí ministerstva vnitra. Policejní úřad řídil práci bezpečnostních struktur, policejní oddělení, detektivní oddělení a další orgány. Policejní úřad a četnický sbor byly pod společným vedením ministra vnitra.

Schválené dne 3. prosince 1882 ustanovení o zřízení tajné policie v impériu definovalo status a úkoly „zvláštních vyšetřovacích oddělení“ – orgánů tajné policie. V rámci svých úkonů tyto orgány úzce spolupracovaly s četníky. Tímto způsobem ochranné jednotky a četnická oddělení prováděly politická vyšetřování.

Efektivita boje proti teroristickým aktivitám v mnohém závisela na organizační činnosti vyšetřovacích struktur, které svou práci vykonávaly ve třech hlavních oblastech:

- 1) agenturní práce (kontrarozvědka);
- 2) práce v utajení (sledování);
- 3) poštovní cenzura.

Existující systém boje proti terorismu měl řadu problémů, mezi které lze zařadit následující:

- 1) v rámci boje proti revolučnímu terorismu chyběla jednotná strategie, v důsledku toho byla přijímaná protichůdná rozhodnutí a činnost celého aparátu nebyla konzistentní;
- 2) nedostatek profesionálů, systém náboru nových pracovníků na vedoucí pozice značně pokulhával;
- 3) soupeření mezi orgány pro boj proti terorismu;
- 4) absence jednotné legislativy⁴³.

Nehledě na všechna přijímaná opatření politická policie nedokázala terorismus zastavit. Stát nedokázal vyřešit soubor problémů nahromaděných ve

⁴³ Holodov A.A. Istoriya vozniknoveniya terrorizma v Rossijskoj Imperii (vtoraya polovina XIX – nachalo XX veka) // Akademicheskij vestnik vojsk nacional'noj gvardii Rossijskoj Federacii. 2017. № 4. S. 16-19.

společensko-politickém a sociálně-ekonomickém životě.

Při shrnutí zkoumaného období vývoje terorismu v Rusku lze vyvodit následující závěry:

- 1) Reformy v ekonomické a společensko-politické oblasti – nepromyšlené, nedostatečně zajištěné materiálně i legislativně – způsobily sociální stratifikaci společnosti a přispěly ke zhoršení vztahů mezi různými vrstvami obyvatelstva.
- 2) Činnost všech státních institucí zaměřená na boj proti terorismu nebyla dostatečně cílená a důsledná. Na jedné straně byla tvrdá potlačení rolnických nepokojů, na straně druhé omilostnění teroristky porotou (Zasulič) a další fakta.
- 3) Řečeno současným jazykem, státní struktury Ruského impéria prohrály informační válku s ideology revolučních stran a organizací, což přispělo k podpoře nebo minimálně soucitu většiny obyvatel vůči revolucionářům a k odsouzení činnosti policejních orgánů (negativní postoj vůči četnictvu a tzv. ochrance byl zaznamenán také u důstojnického sboru).
- 4) Policejní orgány existující v onom období nedokázaly zorganizovat koordinovanou a důslednou práci s cílem zastavení teroristických aktivit, úředníci často nesledovali státní cíle, ale svoje zjištěné zájmy. Konkurence mezi jednotlivými odděleními a orgány spíše škodila, než aby pomáhala protiteroristické činnosti.
- 5) Ukázalo se, že vláda není schopná pružně reagovat a provádět politické reformy, což způsobilo masovou nespokojenost mezi občany, mj. i těmi obyvateli, kteří zpravidla podporovali carskou vládu.
- 6) V Rusku existoval velký problém s korupcí a nerovností před zákonem, což v očích veřejnosti částečně ospravedlňovalo konání teroristů – „vládnutí“ dle vlastních pravidel.

Na závěr této kapitoly bych ráda podotkla, že podrobné zkoumání zkušeností s bojem proti terorismu v minulosti pomůže s bojem proti teroristickým hrozbám dneška.

3. Vývoj terorismu v Rusku v letech 1917-1939

Terorismus je zpravidla zaměřen proti vládě. V dějinách Ruska ale bylo období, kdy teror (z lat. strach, hrůza) jakožto „systém zastrašování prostřednictvím zabíjení a krutého pronásledování ze strany vládních orgánů nebo revolucionářů“ využívala ve svůj prospěch i samotná vláda⁴⁴.

V rámci následující kapitoly proto prozkoumám terorismus vládnoucí strany sovětského státu, teorii a praxi vnitřní politiky Všesvazové komunistické strany (bolševiků) [dále VKS(b)] – Komunistické strany Sovětského svazu, kde značnou roli hrálo právě násilí a státní teror.

3.1. Teoretické základy rudého teroru

Je nutné podotknout, že k extremismu v názorech a činech revolučních skupin přispělo šíření západního teoretického učení – marxismu – v Rusku. Právě proto v době vzniku bolševismu v prostředí ruské sociální demokracie vlivem ortodoxního marxismu sílily extremistické tendence.

Tento důležitý aspekt vnitřní politiky bolševiků pocházel od teoretika a zakladatele strany V. I. Lenina. Od úplného počátku svých revolučních aktivit a do konce svého života byl ortodoxním marxistou a doplnil toto učení svou koncepcí nezbytnosti diktatury proletariátu. „*Pojem diktatury*,“ opakoval Lenin, „*neznamena nic jiného než ničím neomezenou, žádnými zákony nebo jakýmkoliv pravidly nestísňenou, o násilí se opírající moc*“⁴⁵.

V období klesajícího politického tlaku revoluce r. 1905, kdy řadoví členové strany byli zmatení, I. V. Stalin v roce 1906 trval na tom, že strana musí jednou provždy „odhodit veškeré váhání“, odhodit veškeré nejistoty a „neodvratně vstoupit na cestu napadení“. O něco později Trockij tvrdil, že „*politika napadení se od roku 1906 stále více stávala politikou partyzánských střetů a jednotlivých útoků. Právě od tohoto období se v Rusku široce rozšířila praxe „expropriací*“,

44 Bekker.V.J. Ekstremizm i terror kak narusheniya prav cheloveka v kontekste istoricheskoy praktiki bol'shevikov // Zashchita prav cheloveka: teoriya i regional'naya praktika. sbornik materialov Vserossijskoj nauchno-prakticheskoy konferencii. Abakan, 2021. S. 44-48.

45 Lenin V.I. Polnoe sobranie sochinenij. In-t marksizma-leninizma pri CK KPSS. 5-e izd. T. 41. M.: Gospolitizdat, 1958-1965. S. 383.

tedy ozbrojených útoků na banky, státní pokladny a další finanční instituce⁴⁶.

V červnu 1907 v Tiflisu (dnešní Tbilisi) došlo k drzému napadení kozáckého konvoje doprovázejícího kočár s penězi městské banky. Byly odpáleny bomby a použity střelné zbraně. Skupina teroristů-revolucionářů ukořistila více než 2000 rublů a uprchla, po jejím útoku na náměstí zůstali mrtví a ranění.

V září 1917, opět jsa v nelegálním postavení, Lenin ve svých Dopisech zdaleka důrazně vyzývá bolševické vedení v hlavním městě k podniknutí radikálních kroků. Píše, že lid už je zahrnut do extrému a „otálení by znamenalo smrt, většina lidu jde za námi... naše vítězství je jisté“⁴⁷.

3.2. Rudý teror v období občanské války

Fakticky ihned po říjnovém převratu v zemi začala občanská válka. Nyní již vládnoucí strana musela přijmout drastická opatření, aby se udržela u moci. Tento soubor opatření zaměřených na ochranu revoluce získal název rudý teror. I takto represivní přístup k vlastnímu národu se straničtí funkcionáři snažili obhájit teorií. I. I. Bucharin teoretizoval, že v podmínkách občanské války je „*státní organizace diktaturou, formou vlády, nejvýrazněji vyjadřující třídně represivní povahu této vlády*“⁴⁸. Dle Bucharina stovky tisíc obětí rudého teroru bolševiků a především ruské inteligence a „*proletářský nátlak ve všech podobách, zastřelením počínaje*“ nejsou ničím jiným než metodou „*formování komunistického člověka z lidského materiálu kapitalistické éry*“⁴⁹.

V prosinci 1917 byla zřízena Všeruská mimořádná komise pro boj proti kontrarevoluci, spekulaci a sabotáži, známá také jako Čeka. Na zasedání Rady lidových komisařů pod předsednictvím Lenina se Čeka proměnila v hlavní orgán boje a násilí v letech rudého teroru. Po rozpuštění Ústavodárného shromáždění a přijetí výzvy Socialistická vlast v ohrožení se zvedla první vlna rudého teroru. Již na III. sjezdu sovětů, v lednu 1918, Lenin při ospravedlňování represí prohlásil: „*žádná jiná otázka třídního boje v dějinách lidstva nebyla vyřešena jinak než násilím, a přišel s návrhem, aby nepřátelé revoluce byli zastřeleni na*

⁴⁶ Trockiý.L.D. Stalin. T. 1. M.: Terra, 1990. ISBN: 978-5-517-01220-3, S. 123.

⁴⁷ V. I. Lenin. Polnoe sobranie sochinenij. Tom 31

⁴⁸ Bucharin N.I. Izbrannye proizvedeniya. M.: Politizdat, 1988. ISBN: 5-250-00634-5, S. 19.

⁴⁹ Solouchin V.A. Pri svete dna. M.: B. i., 1992. ISBN: 5-88274-010-X, S. 52.

*místě.*⁵⁰ V lednu 1918 Rada lidových komisařů nařídila navýšit počet věznic a ochránit Sovětskou republiku proti třídním nepřátelům prostřednictvím jejich izolace v koncentračních táborech. Pro odstranění teroru kárné orgány uplatňovaly systém rukojmích s právem mimosoudního potrestání zadrženého.

3.3. Rudý teror v armádě

Rudý teror byl zaměřen nejen proti kontrarevoluci a civilnímu obyvatelstvu, ale týkal se i Rudé armády, kde byly vytvořeny tzv. speciální oddíly s pravomocemi Čeky, a také jednotky, které střílely ustupující, byly zavedeny procentuální popravy armádních příslušníků. Vrchní velitel Rudé armády J. Văcietis psal Leninovi, že *„disciplína v armádě je založena na popravách (zastřelením)...., nemilosrdnými tresty a popravami (zastřelením) jsme všechny zastrašili...., naše disciplína v Rudé armádě může být nazývaná krvavou disciplínou“*⁵¹.

Celkově je těžké najít vrstvu ruské společnosti, která by nebyla zasažena rudým terorem. Tisíce oběti duchovních během represivní kampaně na zabavení církevního majetku, důstojníci a řadoví vojáci bílé armády, přes pět set tisíc mrtvých důsledku teroristických čistek atd. Nejvíce utrpělo mnohamilionové ruské rolnictvo, vůči kterému jak sám Lenin, tak jeho strana chovali nedůvěru a třídní antipatie. Popravy nespokojených a bouřících se proti politice tzv. prodrazverstky byly nelítostné. Povstání rolníků v Tambovské oblasti a na Sibiři v letech 1920-1921 byly potlačeny obzvlášť krutě. Zahynuly stovky tisíc rolníků, spousta vesnic byla zcela zničena.

Je obtížné přesně určit celkový počet obětí rudého teroru v období občanské války. Současná ruská historiografie se přiklání k počtu „nejméně dvou milionů“. Zvláštní komise generála A. I. Děnikina pro vyšetřování bolševických zločinů dospěla k číslu okolo 1,8 mil. lidí⁵².

⁵⁰ MGIMO.RU 2007. (citováno dne 9.3.2023). Dostupné z: <https://mgimo.ru/upload/iblock/72e/ts68azjaqrzo3lx5emq7oa14cuaykm02/lenin-i-stalin-tajnye-pruzhiny-vlasti.pdf>

⁵¹ Istoriya Rossii. HKH vek: 1894-1939. M.: Astrel': AST, 2009. ISBN: 978-5-17-059362-0, S. 547.

⁵² Istoriya Rossii. HKH vek: 1894-1939. M.: Astrel': AST, 2009. S. 552.

3.4. Velká čistka

Zkušenosti získané v letech rudého teroru se Stalinovi a jeho souputníkům hodily i v nových podmínkách. Proto se po velké čistce od roku 1935 dle Stalinova scénáře rozpoutává tzv. kremelská aféra, v jejímž důsledku byl z postu tajemníka Ústředního výkonného výboru SSSR odstraněn Avel Jenukidze a propuštěno 107 pracovníků sekretariátu. Oficiální verze tohoto případu nebyla oznámena, jelikož pravá příčina spočívala v morálním úpadku pracovníků stranického a sovětského aparátu. Jenukidze a jeho spolupracovníci byli obviněni z „hanobení soudruha Stalina“, z šíření fám o příčině smrti Stalinovy manželky N. Allilujevové a o okolnostech vraždy S. M. Kirova.

Stalin, pevně držící moc ve svých rukou, se zaměřil na definitivní fyzickou a morální likvidaci jakékoliv opozice, a především autoritativních a znalých starých revolucionářů. Právě tehdy, na jaře 1935, bylo rozpuštěno Všesvazové sdružení starých bolševiků, v létě téhož roku bylo přijato ustanovení O likvidaci Sdružení bývalých politických vězňů a exilových osadníků.

Tímto způsobem se přes šest tisíc lidí – jádro a nejvzdělanější a nejinformovanější část strany – bylo rázem odstraněno z politické a stranické scény a už nevyvolávalo větší obavy⁵³.

Souběžně jsou iniciovány velké soudní procesy zaměřené proti přímým Stalinovým soupeřům, významným opozičníkům, vojákům atd. Jedná se o proces s leningradskou kontrarevoluční zínověvskou skupinou I. I. Safarova, P. A. Zaluckého a dalších (leden 1935), proces s moskevskou kontrarevoluční organizací – skupinou dělnické opozice (březen-duben 1935). V srpnu 1936 probíhá veřejný proces s významnými představiteli strany a státu, případ tzv. trockisticko-zínověvského centra. V lednu 1937 se konal proces s tzv. paralelním antisovětským trockistickým centrem, ve kterém řada stranických a ekonomických představitelů země byla odsouzena k popravě.

Šokujícím byl pro lid proces s odhalením „antisovětské trockistické vojenské organizace v Rudé armádě“, v jeho důsledku bylo popraveno osm představitelů nejvyššího armádního vedení. Po procesu následovala vlna

⁵³ Vdovin I.A. Istorija SSSR. Ot Lenina do Gorbacheva. 2-e izd. M.: Veche, 2014. ISBN: 978-5-9533-5748-7, S. 143.

zatýkání armádních velitelů, která pokračovala v dalších letech velkého teroru.

3.5. Velký státní teror 1937-1938

Období velkého teroru je vymezeno lety 1937-1938. Počátek tohoto teroru lze spojit s rozkazem NKVD ze dne 31. července 1937 o operaci na potlačení bývalých kulaků, zločinců a dalších protisovětských živlů. V souladu s tímto rozkazem byly stanoveny kvóty na popravy tzv. nepřátel státu v jednotlivých regionech. Členové ÚV pracující v regionech, první tajemníci krajských a oblastních výborů a tajemníci národních komunistických stran zpravidla trvali na navýšení těchto kvót. V průběhu velkého teroru probíhaly represe proti buržoaznímu nacionalismu – vedení a inteligenci národních regionů.

Ve stejné době probíhala také kampaň zaměřená na vyčištění pohraničí od sovětských občanů etnicky spřízněných s národy sousedních zemí. Deportace celé řady menšinových národů sovětského státu a čistky v samotné straně, jejichž cílem bylo zbavit se komunistů údajně zapletených do styků s opozicí a nepřáteli lidu, začaly nabývat masového charakteru.

Případy tzv. nepřátel národa byly projednávány Nejvyšším soudem SSSR, nejvyššími republikovými soudy a krajskými a oblastními soudy. Případy vlastizrady a špionáže byly předávány vojenskému kolegiu Nejvyššího soudu SSSR a okresním vojenským soudům. Šíření represivní politiky pak přineslo vznik mimosoudních trestních struktur – tzv. trojek, spectrojek, dvojek, které se zpravidla skládaly z představitelů stranických orgánů, vedoucího úřadu Lidového komisariátu pro vnitřní záležitosti (NKVD) a krajského prokurátora. V letech velkého teroru to byly právě tyto mimosoudní orgány, které vynesly drtivý počet rozsudků.

Z objektivních i subjektivních důvodů nelze přesně určit počet obětí represivních opatření. Známý disident a historik R. Medveděv tvrdí, že v letech 1936-1938 bylo z politických důvodů zadrženo minimálně 5 mil. lidí⁵⁴. Dle názoru jiného badatele A. K. Sokolova bylo v letech 1937-1938 zadrženo 1 mil. 576 tis.

⁵⁴ Medvedev R.A. O Staline i stalinizme. M.: Progress, 1990. ISBN: 978-5-9691-0629-1, S. 405.

lidí⁵⁵. A. I. Poljanskij se domnívá, že „ve zmíněném období bylo zastřeleno asi 700 tis. lidí a zatčeny asi 3 mil. sovětských občanů“⁵⁶.

V tomto kontextu je důležité zdůraznit příčiny tak monstrózního rozsahu represí a teroru. Jednou z příčin je odklon Stalina a jeho okolí od leninských zásad budování socialismu v Sovětském svazu. Ale právě s Leninem je nejužším možným způsobem spojen samotný vznik radikální bolševické strany a praxe jejího terorizování vlastního národa. Stalin využíval metody teroru občanské války v mírovém období budování nové společnosti.

Domnívám se, že násilí a masové represe byly vyvolány samotnou politickou a teoretickou podstatou sovětského státu.

3.6. Další druhy terorismu v dané období

Kromě výše zmíněných existovaly i další příčiny teroru. Sovětský svaz, jsa formálně federativním státem, byl ve skutečnosti v důsledku všemocnosti komunistické strany státem unitárním, jednotu státu zajišťovala internacionalistická komunistická ideologie. Za těchto podmínek se nacionalismus stal stěžejní antikomunistickou a antisovětskou silou. Nacionalismus kladl velký odpor ideologii a praxi internacionalismu. Boj proti nacionalismu a mezietnické nenávisti a opatření zaměřená na co nejrychlejší smazání mezietnických rozdílů byly často realizovány hrubě, s využitím násilných prostředků, což vedlo k terorismu založenému na etnickém základě.

Boj proti náboženství a prosazování státního ateismu, de facto komunistického kvazináboženství, též vyvolávaly teroristickou odpověď.

Kromě vnitřních příčin existovaly i vnější. Teror prováděly také emigrantské antisovětské organizace, které v tom často podporovaly zahraniční tajné služby. Pro nepřátelské státy byl teror prostředkem k oslabení soupeře a zpomalení jeho rozvoje.

⁵⁵ Sokolov A.K. Vlast' i obshchestvo v SSSR: politika repressij (20–40-e gg.): «Ezhovshchina» / pod red. V. P. Dmitrienko. M.: ROSSPEN, 1999. S. 266.

⁵⁶ Polyanskij A.I. Ezhov: Istoriya «zheleznogo» narkoma. M.: Veche, 2003. ISBN: 5-9533-0020-4, S. 6–7.

3.7. Shrnutí

V závěru této kapitoly je také nutné zmínit vznik terorismu v Pobaltí, Západní Ukrajině a Západním Bělorusku ve zkoumaném období. Na jedné straně se jednalo o touhu po nezávislosti a protest proti sovětským represím, což ale nejspíš nehrálo rozhodující roli. Ideologie nacionalistických organizací, které zde zpočátku působily, předpokládala potřebu teroru proti politickým odpůrcům bez ohledu na jejich politickou orientaci (viz vražda polského ministra vnitra B. Pierackého v roce 1934, provedením tohoto teroristického útoku započala politická kariéra budoucího lídra Ukrajinské povstalecké armády (UPA) S. Bandery). Genocida nepřátelských národnostních skupin byla považována za nezbytnou, v případě ukrajinských nacionalistů se jednalo o Poláky, Židy a Rusy. V Pobaltí šlo o Rusy a Židy. Podobné myšlenky byly převedeny do praxe během druhé světové války.

Zvláštní zmínku si zaslouží Organizace ukrajinských nacionalistů (dále OUN), politická organizace, která jakožto hnutí vznikla v roce 1929 na Západní Ukrajině, která v té době byla součástí Polska. OUN deklarovala jako svůj hlavní cíl vytvoření jediného nezávislého ukrajinského státu, který měl zahrnovat polská, sovětská, rumunská a československá území osídlená Ukrajinci. Od poloviny 30. let OUN začala spolupracovat s vedením a tajnými službami nacistického Německa.

Tato organizace od okamžiku svého vzniku kopírovala jak ideje, tak teroristickou praxi italských fašistů a německých nacistů. Stejná ideologie a praxe byly charakteristické také pro režimy v Lotyšsku, Litvě a Estonsku.

Po ustanovení sovětské vlády se k těmto ideologickým motivům přidaly také snahy o navrácení starého řádu a ztracených privilegií zámožných vrstev obyvatelstva. Znárodnění, kolektivizace, převaha vedení z Východu, pokles životní úrovně a řada dalších faktorů vyvolaly masovou nespokojenost, která nahrávala terorismu.

Je nutné zmínit i další vnější faktor – podporu teroristů ze strany vedení USA a Velké Británie.

4. Terorismus v bipolárním světě v letech 1946-1991

V 50. letech 20. století vzniká nový směr teroristických aktivit, atentáty jsou páčány nejen na mocenské představitele a politiky, oběťmi se stávají lidé, kteří nemají žádnou moc a pravomoci. Souvisí to se změnou společenského uspořádání a budováním společnosti jakožto nejvyšší hodnoty pro stát.

Teroristé tímto získali novou páku pro nátlak na stát. Ohrožovali společnost pro dosažení svých nezákonných cílů. Od té doby jsou teroristické útoky ještě nebezpečnější, počet obětí vrostl⁵⁷.

V podmínkách absence demokratických svobod (slova, tisku, emigrace atd.) a alternativních možností protest proti existujícímu uspořádání probíhal v podobě teroristických útoků proti vedení státu a řadovým občanům. Zákazy opustit zemi podněcovaly únosy letadel s cílem emigrovat.

V letech 1958-1984 bylo spácháno 47 pokusů o únos letadla do zahraničí, z toho pět pokusů bylo úspěšných.

V jednom případě dne 18. května 1973 terorista T. Rzajev odpálil letadlo Tu-104, zahynulo 81 lidí, z toho 18 dětí⁵⁸.

Tím pádem charakteristickým rysem terorismu v 70. a 80. letech bylo, že neměl masovou povahu, jeho jednotlivé projevy přitom stále představovaly velkou hrozbu pro bezpečnost státu i společnosti.

V polovině 70. let, po celkem dlouhé přestávce, ruské úřady znovu čelily projevům terorismu. Tajné služby cizích států, emigrantská antisovětská centra a organizace v tomto období neprováděly žádné útoky na území Sovětského svazu, ale malé skupiny nespokojených jednotlivců a jednotliví občané páchali útoky na veřejných místech, únosy letadel a jiné politicky motivované teroristické činy.

Dne 8. ledna 1977 v 17:33 mezi stanicemi metra Izmajlovskaja a Pervomajskaja došlo k výbuchu. Byl to první atentát v moskevském metru v dějinách. Zahynulo 7 lidí, 37 lidí bylo zraněno.

⁵⁷ Tužilin D.O., Kvačko I.A., Šaravin K.V. Istorija vzniknoveniya i razvitiya terrorizmu v sovremennom mire // Aktual'nye issledovaniya. 2022. № 24 (103). S. 42–45.

⁵⁸ Kolpakidi A., Sever A. 100 let rossijskim specslozhhbam. Ot VCHK do FSB. M: Veche, 2018. ISBN: 978-5-4444-6705-3, S. 469.

17. prosince 1981 dva branci vzali jako rukojmí učitelku a 25 školáků, požadovali letadlo, cestovní doklady a bezpečný koridor pro odlet do jedné ze západních zemí. V případě nesplnění podmínek vyhrožovali zabitím rukojmích.

Atentáty na území SSSR byly ve zkoumaném období takřka identické: v roce 1973 výbuch letadla, které letělo z Moskvy do Čity, v roce 1978 série výbuchů v moskevském metru, jejichž organizátory byli arménští nacionalisté, v roce 1982 únos letadla do Turecka provedený bratry Šmidtovými, v roce 1983 únos letadla na letišti v Tbilisi, atentáty na vedení KSSS a Sovětského svazu a další útoky⁵⁹.

K teroristickým činům nedocházelo jen na území SSSR, terčem útoků se stávaly i sovětská zastupitelství v zahraničí. K četným útokům proti sovětským občanům docházelo v Afghánistánu, v bezpečí před teroristickou hrozbou nebyli ani sovětské občanky v klidných zemích západní Evropy. Například počátkem 70. let došlo k teroristickému útoku v budově sovětského obchodního zastupitelství v Holandsku⁶⁰.

Je nutné podotknout, že teroristické útoky proti představitelům Sovětského státu byly odůvodněné vedením většiny zahraničních států, pachatelé a organizátoři teroristických útoků nebyli vydáváni ani stíháni.

Přístup se začal měnit až v období perestrojky. V té době došlo k vydání teroristů, kteří unesli letadlo do Izraele⁶¹. Mezinárodní spolupráce v boji proti terorismu do té doby probíhala jen se spřátelenými socialistickými státy, například v boji proti ukrajinskému nacionalistickému podzemí Sovětský svaz aktivně spolupracoval s Polskem. Geopolitické a ideologické rozpory tak po celé zkoumané období bránily organizaci dostatečně efektivní mezinárodní spolupráce v boji proti terorismu.

59 Širšov B.V., Luginec E.A. Voprosy protivodejstviya ekstremizmu i terrorizmu: istoriya i sovremennost' // Aktual'nye voprosy teorii i praktiki v deyatel'nosti podrazdelenij policii po ohrane obshchestvennogo porjadka i inyh sluzhb OVD. Moskva, 2022. S. 56-62.

60 Nech V.F. Osobennosti bor'by sovetskikh organov bezopasnosti s politicheskim terrorizmom v sovetskoj Rossii i SSSR (1917-1991 gg) // Voennyj akademicheskij zhurnal. 2020. № 2 (26). S. 38–47.

61 Krjučkov V.A. Lichnoe delo. Tri dnya i vsya zhizn'. M: Centrpoligraf, 2019. ISBN: 978-5-227-07901-5, S. 288.

4.1. Protiteroristické jednotky

V souvislosti se zkoumanou problematikou je nutné zmínit se o orgánech, mezi jejichž pravomoci v sovětském Rusku patřil boj proti terorismu. V roce 1954 byla při Radě ministrů SSSR založena KGB, bojem proti nacionalismu se začalo zabývat 4. ředitelství KGB, na místní úrovni 4. oddělení, na Ukrajině a v Litvě 4. ředitelství. Na této činnosti se do jisté míry podílelo také 13. oddělení 1. hlavního ředitelství (politická rozvědka)⁶².

Po rozpuštění speciálního operačního pluku v roce 1959 KGB dlouho nedisponovala žádnými speciálními protiteroristickými formacemi. Tuto činnost vykonávaly především oddíly 2. a 5. ředitelství. Po pokusu o atentát V. Iljina na vládní průvod s kosmonauty v srpnu 1969 bylo v 5. ředitelství KGB SSSR vytvořeno 7. oddělení. Jeho úkolem bylo identifikovat a prověřovat osoby skrývající teroristické úmysly⁶³. V územních odborech byly obdobné funkce přiděleny jednomu z oddílů 5. oddělení KGB. Koncem 80. let 20. století oddělení "Z" (pro ochranu ústavního pořádku) a jeho strukturální oddělení v územních orgánech KGB se aktivně podílelo na boji proti terorismu⁶⁴.

V roce 1974 byla v rámci 7. ředitelství vytvořena speciální protiteroristická jednotka Skupina A, která později dostala neoficiální název Alfa. Struktura samotné skupiny se neustále zlepšovala. Takže v roce 1977 byla ve svém složení vytvořena skupina pro boj proti podvodním sabotérům a teroristům⁶⁵. Na plnění protiteroristických úkolů v zahraničí se podílela i skupina Vympel a také speciální jednotky KGB SSSR tvořené ze speciálního záložního personálu: Cascade, Cascade-2, Cascade-3, Cascade-4⁶⁶.

Podle potřeby byly do boje proti teroru zapojeny další strukturální jednotky KGB: PGU⁶⁷, Oddělení vyšetřování, Provozně-technické oddělení, 16. oddělení a další.

⁶² Sever A. Specnaz KGB. Grif sekretnosti snyat! M: Eksmo; YAuza, 2012. ISBN: 978-5-699-56543-6, S. 593.

⁶³ Schit i mech stolicy (1918-2018). M: Granica, 2018. S. 232.

⁶⁴ Krjučkov V.A. Lichnoe delo. Tri dnya i vsya zhizn'. M: Centrpoligraf, 2019. S. 285.

⁶⁵ Zaicev G.N. Specnaz «Al'fa»: dela i lyudi. SPb: AO «Slaviya», 2016. ISBN: 978-5-9501-0212-7, S. 121.

⁶⁶ Sever A. Specnaz KGB. Grif sekretnosti snyat! M: Eksmo; YAuza, 2012. S. 682.

⁶⁷ Poznám. Autora: PGU – první státní ředitelství KGB SSSR

Příprava pracovníků pro boj proti terorismu v sovětské éře na školách neprobíhala. Školy poskytovaly všeobecné, vojenské a odborné vzdělání. Konkrétní příprava budoucích bojovníků proti terorismu pak probíhala v příslušných jednotkách.

4.2. Metody boje

Zvláštní zájem budí metody, které státní orgány používaly k prevenci a boji proti terorismu. Zatímco v letech občanské války v Rusku nejdůležitější metodou boje proti terorismu byl vnější dohled založený na zkušenostech carské policie, v sovětském období vývoje rozhodující roli začal hrát agenturní (vnitřní) dohled, který byl rovněž využíván v boji proti nacionalistické ilegalitě ve 40. a 50. letech.

Agentura zjišťovala, kde se gangy a jejich komplicové nacházejí, a nutila členy k doznání. Práce agentury zaměřená na nacionalistické ozbrojené útvary zahrnovala také operativní opatření ke kompromitaci vůdců nacionalistického hnutí⁶⁸.

Velký dopad měly operace s cílem zajmout, naverbovat a využít agenty zahraničních tajných služeb posílané do nacionalistického podzemí a emisary zahraničních nacionalistických center. Velkou roli ve zničení nacionalistického podzemí na Ukrajině bylo provedení takových operací jako Trassa, Kometa, Zvěno, v pobaltských republikách to byly operace Duel, Venta, Meteor a další. Poslední operační hra KGB Ukrajiny proti Zahraniční části OUN nesla název Bumerang a započala v 60. letech a trvala do roku 1988⁶⁹.

K těmto účelům byly využity i analytické práce. Takže OGPU a poté NKVD shromažďovaly informace o lidech, kteří byli předtím členy nebolševických stran, kteří sloužili před revolucí v institucích ministerstva vnitra, monarchistech, černých stovkách, o těch, kteří byli vyloučeni z Komunistické strany pro opoziční činnost.

Mezi těmito osobami byly identifikovány osoby náchylné k teroristickým aktivitám a byly vedeny jejich samostatné záznamy. Takové účetnictví bylo

⁶⁸ Krysin M.Ju., Litvinov M.Ju. Organy gosbezopasnosti protiv burzhuaznyh nacionalistov Pribaltiki. M.: Veche, 2017. ISBN: 978-5-4444-3176-4, S. 269.

⁶⁹ Sannikov G.Z. Ukrainskaya Vandeya. Vojna posle vojny. M: Mezhdunarodnye otnosheniya, 2015. ISBN: 978-5-7133-1540-5, S. 172.

prováděno ve 40. - počátkem 50. let. orgány MGB a 60. - 80. léta. 20. století – orgány KGB ve vztahu k nacionalisticky smýšlejícím občanům.

Zvláštností vojenských operací NKVD na Západní Ukrajině v letech 1947-1953 bylo to, že je prováděli speciální skupiny agentů – tzv. bojovíci. Tyto skupiny byly vytvářeny z členů gangů, kteří se přihlásili dobrovolně nebo byli zajati a převerbováni orgány státní bezpečnosti. Součástí těchto skupin občas byli i operativci⁷⁰.

Aniž bychom dožadovali přispění sovětských speciálních služeb k boji proti terorismu, je třeba poznamenat, že úspěch tohoto boje byl do značné míry zajištěn provedením komplexu politických a socioekonomických opatření. Boj proti nacionalistickému podzemí si vyžádal přijetí nejen operačních vojenských opatření, ale i realizaci politických a ekonomických opatření. Byla tak vyhlášena amnestie pro ty, kteří dobrovolně odevzdali zbraně, a finanční situace obyvatel těchto krajů se zlepšila. Nejdůležitější roli hrála propaganda a agitace. Hlavním propagandistickým argumentem bylo často obviňování nacionalistů ve spolupráci s nacistickými okupanty. Tato obvinění, podpořená zřejmými důkazy, dosáhla svého cíle. Argumentovalo se také, že cíle deklarované nacionalisty plní sovětská vláda úspěšněji než oni. Například na západní Ukrajině vysvětlili obyvatelům, že pouze komunistům se podařilo sjednotit všechny ukrajinské země v jeden národní stát.⁷¹

Koncem 40. let – začátkem 50. let. byly provedeny masové operace s cílem vystěhovat ze sovětských pobaltských států, západní Ukrajiny a Běloruska rodinné příslušníky zavedených nacionalistů, tzv. komplice gangů a kulaky⁷². V roce 1952 bylo v exilu více než 176 tisíc západních Ukrajinců a asi 170 tisíc Baltů, což představovalo více než 3 % obyvatel těchto regionů⁷³. To do jisté míry pomohlo připravit nacionalisty o podporu místního obyvatelstva.

Lze tedy konstatovat, že v 50. letech 20. století. Sovětské bezpečnostní

⁷⁰ Ignatov V.D. Agentura NKVD – MGB protiv OUN –UPA. M: Veche, 2019. ISBN: 978-5-4484-0734-5, S. 230.

⁷¹ Burds D. Sovetskaya agentura: ocherki istorii SSSR v poslevoennye gody (1944–1948). M.; N'yu-Jork, 2006. ISBN-10: 0-9789937-0-5, S. 22.

⁷² Ignatov V.D. Agentura NKVD – MGB protiv OUN –UPA. M: Veche, 2019. S. 6.

⁷³ Stalinskije deportacii. 1928–1953 / sost. N.L. Pabol', P. M. Polyan. M: MFD; Materik, 2005. ISBN: 5-85646-143-6, S. 763.

agentury vyvinuly a úspěšně aplikovaly řadu poměrně účinných metod boje proti politickému terorismu. Spolu s politickými a socioekonomickými opatřeními politického vedení SSSR umožnily eliminovat teroristickou hrozbu z nacionalistického podzemí. Charakteristickým rysem boje proti terorismu v 70. a 80. letech bylo to, že komplex metod dříve využívaných bezpečnostními orgány neumožňoval stejně efektivně bojovat proti teroristům-jednotlivcům nebo menším skupinám, které nebyly vzájemně propojeny ani neměly vazby na zahraniční centra.

4.3. Historická zkušenost Ruska v boji proti terorismu

Na závěr této kapitoly bych chtěla podotknout, že boj proti terorismu ve zkoumaném období byl obecně vzato efektivní. Historická zkušenost Ruska dokládá, že výsledkem boje proti terorismu (za podmínek úspěšného řešení úkolů, jež před státem stojí, ze strany politického systému státu) může být zachování stávajícího uspořádání, jak se to stalo na konci 19. století a v 20. až 50. letech 20. století.

Pokud vzniklé rozpory nejsou vyřešeny politickou mocí, pak ani úspěšný boj proti terorismu ze strany bezpečnostních orgánů nedokáže zabránit změně sociálně ekonomického a politického uspořádání, jak tomu bylo počátkem a koncem 20. století, kdy kombinace nespokojenosti a aktivních protestních akcí širokých vrstev obyvatelstva společně s rozkolem elity a při silném tlaku nepřátelských vnějších sil způsobily krach politického systému země.

Na druhé straně dlouhé období tvrdého boje proti terorismu, který byl podporován určitou částí obyvatelstva a způsobil velké ztráty mezi účastníky tohoto boje na konci 19. století a počátkem 20. století, v mnohém předurčilo extrémní míru vzájemné nenávisti v letech revoluce r. 1917 a občanské války v Rusku. Naopak úspěšná likvidace terorismu v 70.-80. letech doprovázená minimálním počtem obětí přispěla k poměrně klidnému průběhu událostí 90. let.

Zcela odstranit příčiny politického terorismu se nepodařilo. Naopak – perestrojka, která způsobila demokratizaci společnosti a oslabila bezpečnostní struktury a policejní orgány, přispěla k posílení terorismu. Toto posílení bylo podmíněno nárůstem sociálně ekonomické a politické krize sovětské

společnosti, růstem nacionalismu, rehabilitací a heroizací antisovětského terorismu.

4.4. Vývoj terorismu v období vzniku samostatného Ruska

V období rozpadu SSSR a nedůsledného demokratického a tržního reformování Ruska a dalších států vzniklých na postsovětském prostoru násilné teroristické aktivity motivované etnicko-politickými, separatistickými, nacionalistickými a náboženskými důvody získaly fakticky novou masovou povahu a časem získaly podporu mezinárodních teroristických organizací a zemí podporujících mezinárodní terorismus. Domácí terorismus se spojil s mezinárodním terorismem⁷⁴.

Cílem teroristů povětšinou bylo narušení národní bezpečnosti, zastrašení obyvatelstva a ovlivnění mocenských orgánů v otázce ozbrojených konfliktů v Čečenské republice⁷⁵.

4.5. Charakteristika teroristických útoku

Od roku 1994 je zaznamenáno značné zvýšení počtu teroristických útoků. Největším ohniskem extremismu a terorismu ve zkoumaném období byl Severní Kavkaz, obzvláště Čečensko a Dagestán⁷⁶. První ozbrojené konflikty mezi wahhábisty a stoupenci tradičního islámu vznikly v Dagestánu. V letech 1991-1995 došlo ke konfliktům v Machačkale a také v Kiziljurském a Kizljarském okresech. V roce 1996 se ohniskem konfliktu stala tzv. Kadarská zóna, kam spadalo několik obcí v Bujnaském okrese. Kadarští džamátové dostávali podporu jak od zahraničních arabských fondů, tak od čečenských bojovníků, kteří jim dodávali zbraně. Wahhábismus způsobil Dagestánu značné škody,

⁷⁴ Širšov B.V., Lugincev E.A. Voprosy protivodejstviya ekstremizmu i terrorizmu: istoriya i sovremennost' // Aktual'nye voprosy teorii i praktiki v deyatel'nosti podrazdelenij policii po ohrane obshchestvennogo porjadka i inyh sluzhb OVD. Moskva, 2022. S. 56-62.

⁷⁵ Tužilín D.O., Kvačko I.A., Šaravin K.V. Istoriya vzniknoveniya i razvitiya terrorizmu v sovremennom mire // Aktual'nye issledovaniya. 2022. № 24 (103). S. 42-45.

⁷⁶ Žambalov V.A. Istoriya rasprostraneniya terrorizma i ekstremizma na territorii Rossii // Sovremennoe razvitie regionov Rossii: politicheskie, social'nye i ekonomicheskie aspekty. Ulan-Ude, 2022. ISBN: 978-5-9793-1682-6, S. 95-98.

prohloubily se konflikty mezi etniky⁷⁷. V Čečensku měla destruktivní vliv celá řada radikálních organizací. Druhá čečenská válka definitivně rozdělila čečenskou společnost na dva tábory – tradicionalisty a wahhábisty. Hnutí wahhábistů v mnohém sílilo díky sympatizantům, mezi nimiž byli i lidé, kteří zažili veškeré negativní důsledky války. Ostatní severokavkazské republiky též pocítili působení wahhábismu, ale vliv tohoto hnutí zde byl nesrovnatelně slabší než v Čečensku a Dagestánu.

Kromě arabského vlivu svou stopu zanechaly i turecké organizace, které propagovaly ideje teologa Saida Nursiho. Činnost těchto organizací probíhala na Severním Kavkazu, Povolží, na Uralu a Sibiři a předpokládala verbování do sekty Nurdžular. Komunita Nurdžular otevřela v Rusku až 50 lyceí, později ale tato síť, stejně jako mnohé další, byla na území Ruské federace zlikvidována. Od roku 1999 začal aktivní boj proti radikálnímu islámu, v roce 2003 spousta organizací byla právně prohlášena za teroristické a postavena mimo zákon⁷⁸.

Pohled na statistiku je celkem jednoznačný. Počet zločinů teroristické povahy v onom roce dosáhl čísla 8664. V roce 2005 se jejich počet snížil na 5438, tedy o 3226 případů, a v roce 2015 šlo o 1538 trestných činů.⁷⁹

Statistika za poslední roky je následující: v roce 2020 bylo celkem 2342 trestných činů teroristické povahy a v roce 2021 pak 2136 činů. Poprvé za poslední čtyři roky je přitom patrná tendence snížení počtu evidovaných trestných činů teroristické povahy – o 8,8 % v porovnání s rokem 2020. Předtím počet zkoumaných trestných činů měl v průběhu tří let trvale rostoucí tendenci, z důvodu absence opatření.⁸⁰ (příloha 1) Lze s jistotou říct, že pokud hrozba terorismu v dnešní době není zcela odstraněna, pak je rozhodně značně snížena.

⁷⁷ Chalilova A.S., Lebedev V.S. Islamskij faktor v političeskich konfliktah na Severnom Kavkaze: Dagestan i Chechnya v 1991-1999 gg. // *Teoriya i praktika obščestvennogo razvitiya*. 2015. № 12. S. 243-246.

⁷⁸ Žambalov V.A. *Istoriya rasprostraneniya terrorizma i ekstremizma na territorii Rossii // Sovremennoe razvitiye regionov Rossii: političeskie, social'nye i ekonomičeskie aspekty*. Ulan-Ude, 2022. S. 95-98.

⁷⁹ MINISTERSTVO VNITRA RF 2023. (citováno dne 02.12.2022) Dostupné z: URL: <https://мвд.рф/folder/101762>.

⁸⁰ Tamtéž

4.6. Příklady

Mezi největší příklady teroristických činů v Rusku, které si ve zkoumaném období vyžádaly oběti na životech a zničení budov, lze uvést následující⁸¹

1) Únosy letadel

V letech 1991-2000 došlo k 10 teroristickým útokům s cílem únosu ruských dopravních letadel. Naštěstí posádka i pasažéři přežili, ale tyto události ovlivnily strach lidí z létání – lidé se báli únosů letadel a o vlastní životy.

Dne 24. srpna 2004 došlo k první katastrofě ve vzduchu. Byly to výbuchy letadel Tu-134 a Tu-154 nad Tulskou a Rostovskou oblastmi. Zahynulo 93 lidí. Dalším incidentem se stal výbuch ruského letadla Airbus A321 nad Sinajským poloostrovem dne 31. října 2015. Dle dostupných informací zahynulo 224 lidí.

2) Výbuchy v metru

K teroristickému útoku v ruském metru došlo dne 11. června 1996. Došlo k výbuchu vagonu metra v Moskvě. Zahynuli 4 lidé. Do počátku 21. století proběhly další tři útoky, ale už nedošlo k žádným obětem na životech.

Další teroristické útoky proběhly v letech 2000-2017. V průběhu celkem 6 incidentů zahynulo 121 lidí. Prozatím poslední moskevský teroristický útok se stal v Moskvě dne 3. dubna 2017, 16 lidí zahynulo a zhruba 50 lidí utrpělo zranění.

3) Výbuchy a obsazení budov

Dne 14. června 1995 skupina Šamila Basajeva zaútočila na nemocnici v Buďonnovsku. Dle dostupných informací zahynulo 129 lidí, přes 300 lidí bylo zraněno.

Druhým teroristickým útokem se stalo obsazení nemocnice a několika obytných budov v Dagestánu dne 9. ledna 1996. Skupina Salmana Radujeva zabila celkem 78 lidí.

Další útok proběhl na podzim 1999. Jednalo se o sérii výbuchů obytných budov ve třech ruských městech. Zahynulo zhruba 300 lidí, přes 1700 lidí bylo zraněno. 27. prosince 2002 teroristé odpálili vládní budovu v Grozném. Zahynulo

⁸¹ Charitonova K.A., Ivanova E.E. Istorija samyh krupnyh terroristicheskikh aktov v Rossijskoj Federacii // Protivodejstvie ideologii ekstremizma i terrorizma: istoriya i sovremennost'. Kursk, 2022. S. 44-48.

72 lidí.

Dalším objektem teroristických útoků se stalo moskevské divadlo na Dubrovce. Teroristé skupiny Movsara Barajeva podminovali budovu a vzali 912 lidí jako rukojmí, 130 lidí zahynulo.

Velkým a hrůzným teroristickým činem byl útok na školu v Beslanu. Dne 3. září 2004 separatisté zajali přes tisíc školáků, jejich rodičů a pedagogů. Vláda Ruské federace provedla speciální operaci, v jejímž důsledku většina rukojmích byla osvobozena. Útok si bohužel vyžádal 334 obětí, z toho 186 dětí, přes 800 lidí bylo zraněno.

24. ledna 2011 na letišti Domodědovo došlo k sebevražednému útoku, v jeho důsledku zahynulo 37 lidí, 170 lidí bylo zraněno.⁸²

4) Výbuchy ve vlacích

Velký počet obětí si vyžádaly teroristické útoky v letech 2003-2005. V tomto období došlo k 6 výbuchům, při kterých zahynulo 55 lidí a 280 lidí bylo zraněno. Nejvíce obětí bylo v důsledku útoku, ke kterému došlo 5. prosince 2003. Jednalo se o sebevražedný útok ve vlaku Kislovodsk – Miněralnyje Vody, zahynulo 47 lidí a 233 lidí utrpělo zranění.

27. listopadu 2009 proběhl teroristický útok, při němž zahynulo 28 lidí a 132 lidí bylo zraněno. Jednalo se o výbuch vlaku Něvský expres.

29. prosince 2013 došlo k výbuchu na Volgogradském nádraží, kde zahynulo 18 lidí a 45 lidí bylo zraněno.

5) Výbuchy v pozemní MHD

27. prosince 1994 teroristé odpálili autobus v Moskvě. Řidiči ani cestujícím se naštěstí nic nestalo.

V červenci 1996 došlo k teroristickým útokům v trolejbusu, 34 lidí utrpělo popáleniny.

30. prosince 2013 ve Volgogradu došlo k výbuchu v trolejbusu, zahynulo 16 lidí.

Posledním velkým teroristickým útokem se stal výbuch voroněžského trolejbusu dne 12. srpna 2021. 26 lidí bylo zraněno, 2 lidé zahynuli.

⁸² Domodedovo (online) 2021. (citováno dne 3.2.2023)
Dostupné z: <https://lenta.ru/articles/2021/01/24/domodedovo/>

6) Výbuchy v ulicích

V letech 1999-2010 na trzích ve Vladikavkazu došlo k 6 teroristickým útokům. Okolo 100 lidí zahynulo, přes 100 lidí utrpělo zranění.

8. srpna 2000 došlo k výbuchu v podchodu na Puškinském náměstí v Moskvě. 13 lidí zahynulo, 118 lidí bylo zraněno.

5. července 2003 rockovým festivalem Krylja (Křídla) v Tušino otrásl výbuch. Vyžádal si 15 obětí na životech a přes 60 zraněných. Ve stejném roce došlo k teroristickému útoku poblíž hotelu National v Moskvě, 6 lidí zahynulo, 14 lidí bylo zraněno.

Další útok proběhl 21. srpna 2006 na Čerkizovském trhu v Moskvě. V jeho důsledku zahynulo 14 lidí a 61 lidí utrpělo zranění⁸³.

4.7. Hlavní příčiny terorismu

Dle zkoumání největších teroristických útoků v Ruské federaci je patrné, že za posledních 30 let došlo k děsivým a krvavým teroristickým činům, které si vyžádaly oběti, ničily veřejné dopravní prostředky a budovy. Přesto se dá říct, že se jedná o ojedinělé případy. 3. září každoročně probíhá Den solidarity v boji proti terorismu. Po celé zemi se konají smuteční shromáždění a minuty ticha k uctění památky obětí. Všichni by přeci měli vědět a pamatovat si, jak hrůzné události se v Rusku odehrály v důsledku konání teroristů, aby se v budoucnu nic podobného neopakovalo.

Provedený výzkum umožňuje v zásadě souhlasit s D. O. Tužilinem, I. A. Kvačkem a K. V. Šaravinem, kteří uvádějí následující hlavní příčiny terorismu:

- sociálně ekonomické příčiny. Jako takové příčiny lze zmínit nerovné sociální a společenské příležitosti lidí, které vznikají v důsledku rozdělení společnosti na třídy a v důsledku různé úrovně životních perspektiv. Požadavky teroristů v dané kategorii spočívají v poskytnutí dodatečných možností určité sociální skupině. Dále lze zmínit také špatný ekonomický

⁸³ Solodovnikov S.A. i dr. Terrorizm i organizovannaya prestupnost': monografiya / pod red. S.A. Solodovnikova. 2-e izd., pererab. i dop. M.: YUNITI-DANA: Zakon i pravo, 2017. ISBN: 978-5-238-01749-5, S. 62.

stav státu nebo jednotlivých vrstev jeho obyvatelstva.

- politické příčiny. Tyto příčiny jsou podmíněny touhou vyjádřit nesouhlas některých sociálních skupin s oficiální politikou státu prostřednictvím provedení teroristických útoků a vyjádření svých požadavků vůči státu.
- náboženské příčiny. Velkou roli ve vývoji a šíření terorismu hrají některá náboženská hnutí. Většinou se jedná o projevy náboženského fanatismu, střet a konflikt především mezi islámskou a křesťanskou civilizací. Žádné z těchto náboženství neobsahuje výzvu k násilnému boji nebo konfrontaci s jiným náboženstvím. Teror zpravidla využívají jen radikálně naladěné extremistické organizace.⁸⁴

4.8. Hrozba terorismu v současném světě

Evropa byla ještě donedávna považována za nejbezpečnější místo pro život z hlediska hrozby teroristických útoků. V poslední době je ale tento klid občas narušován zprávami o hrůzných teroristických činech páchaných na obyvatelích Evropské unie. Jako příklad lze uvést teroristické útoky, ke kterým došlo 13. listopadu 2015 ve Francii. V Paříži tehdy došlo k sérii koordinovaných útoků – střelení do lidí v ulicích a restauracích, sebevražedné bombové útoky, braní rukojmích v koncertní hale. V důsledku této akce zahynulo nejméně 130 lidí, zhruba 350 lidí bylo zraněno. Zodpovědnost za útoky, které byly nejkrvavějším podobným zločinem v dějinách Francie, na sebe vzala organizace Islámský stát.⁸⁵

Dne 24. června 2016 došlo k sebevražednému útoku v německém městě Ansbach. 27letý Syřan odpálil bombu během hudebního festivalu. 15 lidí bylo zraněno, atentátník zahynul. Ve videu, které se šířilo prostřednictvím internetu, se označoval za člena IS a mluvil o chystaném útoku. Jeho žádost o poskytnutí politického azylu v Německu byla zamítnuta, byl mu udělen odklad vyhoštění a připravovalo se jeho vyhoštění do Bulharska.⁸⁶

⁸⁴ Aktual'nye issledovaniya Mezhdunarodnyj nauchnyj zhurnal 2022. № 24 (103) S. 42-46

⁸⁵ INTERFAX.RU 2023. (citováno dne 3.2.2023). Dostupné z: <https://www.interfax.ru/story/190>

⁸⁶ DW.COM 2023. (citováno dne 3.2.2023). Dostupné z: <https://www.dw.com/ru/крупнейшие-попытки-терактов-в-германии-за-последние-10-лет/a-19304580>

Potvrzuje se skutečnost, že teroristé a lidé, kteří je řídí, jdou za dosažením svých zločinných cílů bez jakékoliv lidskosti. Žádný stát na světě není plně chráněn před teroristickou hrozbou. V nejtěžší situaci, jak ukazují statistiky teroristických útoků spáchaných v roce 2018, jsou obyvatelé Blízkého východu a Afriky. V důsledku teroristických činů, k nimž došlo v první polovině roku 2018 v Afghánistánu, Sýrii, Pákistánu, Iráku, Libyi, Zimbabwe a Etiopii, zahynulo 686 lidí a bylo zraněno 1437 lidí, většinou se jednalo o civilní obyvatelstvo, ženy, starce, děti.⁸⁷

Rusko není výjimkou. Bombový útok, ke kterému došlo v petrohradském metru dne 3. dubna 2017⁸⁸, a mnohé další události, včetně aktuálních událostí na Ukrajině, jsou jasným důkazem.

Názorným příkladem z poslední doby je zničení 14 historických a kulturních památek starověké Palmýry, která je právem označována za archeologický klenot Blízkého východu, bojovníky Islámského státu, (který je v Rusku zakázán a označován jako teroristická organizace).

Cílem páchání teroristických útoků je také destabilizace situace v zemi, podněcování nenávisti mezi sociálními, národnostními a náboženskými skupinami a mezi státy, vyvolávání občanských a vojenských konfliktů.

Teroristické útoky jsou zločineckými skupinami využívány k ovlivňování mocenských struktur s cílem získání ústupků pro realizaci své trestné činnosti, časté jsou rovněž teroristické útoky s cílem likvidace konkurentů.

Nejděsivější je, že oběťmi teroristických útoků se mohou stát a také se stávají nevinní lidé, kteří s problémovou situací, kterou se teroristé snaží vyřešit prostřednictvím útoků, nemají nic společného.

V posledních letech teroristé pro dosažení svých zločinných úmyslů záměrně volí nejméně zabezpečené a nejzranitelnější objekty – nemocnice, školy, kina a další místa, kde se shromažďují lidé, a tím zdůrazňují podlost svého činu a své podstaty.

⁸⁷ eLIBRARY.RU 2023. (citováno dne 9.2.2023) Dostupné z https://www.elibrary.ru/ip_restricted.asp?rpage=https%3A%2F%2Fwww%2Eelibrary%2Eru%2Fit%2Easp%3Fid%3D48287652.

⁸⁸ GAZETA.RU 2023. (3.2.2023) Dostupné z: <https://www.gazeta.ru/social/2022/04/03/14694397.shtml>.

Dnes teroristé nepřemýšlejí nad tím, koho zabít a kdo zahyne v důsledku teroristického útoku, jejich cílem je způsobit co největší škody, zabít co nejvíce lidí, vyvolat paniku a maximální společenský ohlas.

Dle statistik ministerstva vnitra Ruské federace je v posledních letech zaznamenána poměrně vysoká úroveň kriminální aktivity obyvatelstva, která se projevuje v trestných činech hospodářské i obecně kriminální povahy, nemalý podíl připadá na trestné činy teroristické povahy.

Možnost páčání teroristických útoků v současném Rusku je podmíněna mj. i narušením rovnováhy sil v boji proti terorismu. Státní úředníci přijímají opatření pro boj proti organizátorům a pachatelům teroristických útoků s velkým zpožděním. Část opatření není dostatečně efektivní, což umožňuje jak teroristickým skupinám, tak jednotlivcům působit na území Ruské federace poměrně svobodně, provádět teroristické útoky a verbovat nové členy teroristických organizací.

Příslušníci policejních orgánů Ruské federace odvedli v posledních letech velký kus práce, aby zabránili teroristickým útokům, odhalili a vyšetřili trestné činy tohoto druhu, odzbrojili a stíhali osoby podílející se na jejich páčání. V zemi ale chybí koordinovaný systém boje proti terorismu, fungování existujícího systému není dostatečně efektivní.

Teroristický útok, ke kterému došlo v petrohradském metru, je toho názorným příkladem. Média informovala, že Akbaržon Džalilov, který byl dle výsledků vyšetřování sebevražedným útočníkem, který dne 3. dubna 2017 v petrohradském metru odpálil bombu, byl v prosinci 2016 deportován z Turecka. O této skutečnosti informoval turecký list YeniAkit. Dříve bylo zjištěno, že Džalilov navštívil Turecko v listopadu 2015, dle informací YeniAkit byl v Turecku na černé listině, nicméně ještě rok nelegálně pobýval na tureckém území.⁸⁹ Vystává otázka, jak se může člověk, který nelegálně žil v jiné zemi, klidně vrátit do Ruska?

Je jasné, že počet občanů přicházejících do Ruska je velký a je velmi těžké vysledovat osoby, které do Ruska přicházejí s cílem páčání trestné činnosti, ale

⁸⁹ GAZETA.RU 2023. (citováno dne 3.2.2023).
Dostupné z: <https://www.gazeta.ru/social/2022/04/03/14694397.shtml>

je naprosto zřejmé, že je nezbytné vytvořit systém kvalitní kontroly osob přijíždějících do země, zvláště ze států, kde probíhají boje nebo je patrná velká aktivita teroristických organizací.

4.9. Současné výzvy v boji proti terorismu

V dnešní době ruské policejní orgány stojí před úkolem vytvořit vybalancovaný systém boje proti terorismu, jehož součástí mají dobře a koordinovaně fungovat jako jednotný celek.

V této souvislosti je jedním ze směrů Národní bezpečnostní strategie⁹⁰ pro zajištění bezpečnosti státu⁹¹ právě boj proti terorismu. Důležitým směrem činnosti orgánů činných v trestním řízení v Rusku se stalo zajištění bezpečnosti obyvatelstva, v této souvislosti probíhá identifikace osob podílejících se na přípravě protiprávních činů teroristické povahy a odstranění materiálů s teroristickým a extremistickým obsahem na internetu.

Co se týká aktuální situace, boj proti terorismu v Rusku probíhá v několika základních směrech:

- 1) prevence terorismu;
- 2) boj proti terorismu;
- 3) minimalizace a likvidace následků teroristických útoků⁹².

V rámci preventivních opatření orgány vnitra a Federální služba bezpečnosti Ruské federace pravidelně provádějí operace zaměřené na identifikaci a zadržení osob plánujících uskutečnit teroristické činy nebo šířit extremistické materiály.

Potlačování teroristické a extremistické činnosti je důležitou náplní všech orgánů činných v trestním řízení, v první řadě Služby vnější rozvědky (SVR), Federální služby bezpečnosti (FSB) a ministerstva vnitra, které zajišťují bezpečnost státu a plnohodnotné fungování ruské společnosti.

⁹⁰ Ukaz Prezidenta RF ot 02.07.2021 № 400« O Strategii nacional'noj bezopasnosti Rossijskoj Federacii» // Sobranie zakonodatel'stva RF. 2021. № 27 (chast' II). St. 5351.

⁹¹ Kosovskij V.B., Martyniuk S.N. Protivodejstvie terrorizmu i ekstremizmu kak odna iz prioritnyh zadach v deyatel'nosti pravoohranitel'nyh organov // Uchenye zapiski Krymskogo federal'nogo universiteta imeni V.I. Vernadskogo. 2022. T. 8. № 1. S. 170-175.

⁹² Bakalova I.I., Ovsannikov V.A. Problema protivodejstviya terrorizmu i zashchita poterpevshih ot posledstvij // YUridicheskie nauki, pravovoe gosudarstvo i sovremennoe zakonodatel'stvo. Penza, 2022. S. 38-40.

Současné metody boje proti teroristické a extremistické trestné činnosti jsou účinné, ale před policejními orgány stojí úkol zajistit efektivní prevenci těchto protiprávních jevů.

Mezi státními orgány zapojenými do boje proti teroristickým a extremistickým trestným činům důležitou roli hrají Služba ochrany ústavního zřízení a boje proti terorismu Federální služby bezpečnosti a Ředitelství E ministerstva vnitra, které jsou dle dekretu prezidenta republiky č. 1316⁹³ pověřeny odhalováním, prevencí, potlačováním a řešením trestných činů teroristické a extremistické povahy.

Zmíněné útvary se zaměřují na prevenci a potlačení teroristické a extremistické činnosti. Federální služba pro dohled nad komunikacemi, informačními technologiemi a hromadnými sdělovacími prostředky (Roskomnadzor) je zodpovědná za blokaci materiálů protiprávní povahy na internetu.

Je též důležité podotknout, že propaganda terorismu a extremismu na internetu umožňuje pachatelům ovlivňovat nejrozumnější vrstvy obyvatelstva, především pak mládež, a zapojit je do společensky nebezpečné činnosti.

4.10. Boj proti využívání moderních technologií teroristy

V současné době je internet, jakožto informačně-komunikační síť, hlavním prostředkem pro koordinaci aktivit extremistických skupin a teroristických organizací. Zločinci využívají internet pro verbování nových členů, plánování a realizaci zločinných úmyslů a také pro šíření extremistické ideologie.

Od roku 2014 v Rusku platí novela federálního zákona č. 149-FZ ze dne 27. července 2006 o informacích, informačních technologiích a ochraně informací⁹⁴. V souladu s touto novelou je povolena okamžitá blokace internetových zdrojů (webových stránek) s extremistickým a teroristickým

⁹³ Ukaz Prezidenta RF ot 17.02.2016 № 64 «O nekotoryh voprosah Mezhvedomstvennoj komissii po protivodejstviyu ekstremizmu v Rossijskoj Federacii» (red. ot 15.06.2020) // Sobranie zakonodatel'stva RF. 2016. № 8. St. 1098.

⁹⁴ Federal'nyj zakon ot 27.07.2006 № 149-FZ «Ob informacii, informacionnyh tekhnologijah i o zashchite informacii» (red. ot 14.07.2022) // Sobranie zakonodatel'stva RF. 2006. № 31 (1 ch.). St. 3448.

obsahem, k níž není potřeba soudní rozhodnutí. Praktické uplatnění zákona vypadá následovně: generální prokurátor žádá o zablokování určitého webu, pokud na tomto webu jsou zveřejněny extremistické informace nebo výzvy k činům extremistické povahy, a v průběhu hodiny dochází ke skutečnému zablokování stránek.

Národní protiteroristický výbor⁹⁵ disponuje seznamem organizací (jak ruských, tak zahraničních), který zahrnuje organizace s mezinárodní působností, jež byly Nejvyšším soudem RF prohlášeny za teroristické (extremistické) a jejichž činnost je zakázána. Stav z roku 2021 čítá 4206 webových stránek.

Při vysvětlování společenské nebezpečnosti terorismu a extremismu se veřejné orgány opírají o vzdělávací instituce, občanská sdružení a náboženské konfese na území Ruska.

Služba ochrany ústavního zřízení a boje proti terorismu FSB společně s ministerstvem vnitra a Ředitelstvím E provádějí operace s cílem identifikace a odhalení lídrů a účastníků teroristických a extremistických organizací, pracují na potlačení zločineckých skupin.

Současné mechanismy boje proti projevům extremismu na internetu nejsou dostačující. Na internetu se pravidelně objevuje značné množství materiálů extremistické povahy, a proto vytvoření účinného právního a organizačního mechanismu pro potlačení extremismu na internetu je prioritním úkolem.

Důležitým směrem boje proti teroristickým a extremistickým organizacím je prevence trestné činnosti, což umožní v rané fázi zamezit uskutečnění společensky nebezpečných činů.

Zveřejňování extremistických informací vytváří určité problémy v oblasti identifikace a hledání viníků, a to z několika důvodů: anonymita internetu, možnost přístupu miliard uživatelů počítačů a mobilních zařízení pro šíření informací, absence překážek a hranic, zveřejňování extremistických materiálů ve velkých objemech.

Díky systému technických prostředků k zajištění funkcí operativních a vyšetřovacích opatření (SORM) však mohou orgány činné v trestním řízení

⁹⁵ SAJT NACIONALNOGO ANTITERRORISTICHESKOGO KOMITETA 2023. (citováno dne: 02.12.2022). Dostupné z: URL: <http://nac.gov.ru/index.html> (citováno dne: 02.12.2022).

provádět soubor opatření ke sledování internetu (SORM-2) se zaměřením na výroky podporující nebo ospravedlňující extremismus a terorismus. Díky těmto operativním a vyšetřovacím opatřením je možné vypátrat a zadržet nejen ideology extremistického hnutí, ale také pachatele teroristických útoků a lídry zločineckých skupin.

V současné době pachatelé bohužel hojně využívají digitální technologie pro šíření protiprávního obsahu na internetu, čemuž orgány činné v trestním řízení musejí profesionálně čelit s využitím svého silného materiálního a technického zázemí.

Uvedené problémy vyžadují neodkladné řešení, a proto s cílem boje proti extremismu a terorismu je vypracován soubor opatření pro komplexní řešení této problematiky.

Důležitou součástí boje proti terorismu na internetu je mezíresortní a koordinovaná spolupráce policejních orgánů. Dekretem prezidenta Ruské federace č. 64 byla tato myšlenka realizována, což přineslo skvělé výsledky v boji proti extremismu a terorismu nejen na internetu, ale i mimo virtuální prostor⁹⁶.

Výsledky mezíresortní spolupráce v boji proti extremismu a terorismu se projevují v koordinované práci ministerstva vnitra, Federální služby bezpečnosti a ministerstva obrany, ministerstva školství a vědy, ministerstva digitálního rozvoje, komunikací a hromadných sdělovacích prostředků, ministerstva spravedlnosti, dále také Vyšetřovacího výboru, Služby vnější rozvědky, Federální služby pro dohled nad komunikacemi (Roskomnadzor).

Přes internet se šíří materiály s extremistickým obsahem, probíhá financování bojovníků teroristických organizací a, což je nejdůležitější, probíhá вербовání občanů Ruské federace a blízkého a dalekého zahraničí.

Je nutné podotknout, že z legislativního hlediska orgány činné v trestním řízení disponují veškerými nezbytnými pravomocemi potřebnými k potlačování

⁹⁶ Ukaz Prezidenta RF ot 17.02.2016 № 64 «O nekotoryh voprosah Mezhvedomstvennoj komissii po protivodejstviju ekstremizmu v Rossijskoj Federacii» (red. ot 15.06.2020) // Sobranie zakonodatel'stva RF. 2016. № 8. St. 1098.

trestných činů proti státu a společnosti⁹⁷. Pro efektivní boj proti terorismu byla přijata řada legislativních aktů, mj. federální zákony o boji proti extremistické činnosti⁹⁸ a o boji proti terorismu.

Je nutné si pamatovat, že jak extremisté, tak teroristé využívají metody konspirace a odporu vůči orgánům činným v trestním řízení, snadno se přizpůsobují současným reáliím a snaží se oslovit co nejvíce lidí a zapojit je do svých protizákonných aktivit.

Proto občané, kteří náhodou objevili materiály s extremistickým obsahem, musejí tento obsah nahlásit na webových stránkách Národního informačního centra pro boj proti terorismu a extremismu, kde je k dispozici příslušný odkaz Nahlásit nezákonný obsah a menší formulář, který je nutné vyplnit. Tento všímavý postoj umožní policejním orgánům operativně zareagovat na nezákonný obsah na internetu a okamžitě jej zablokovat a odstranit.

S ohledem na skutečnost, že úroveň nebezpečnosti terorismu a extremismu stále zůstává poměrně vysoká, je za prioritu považována cílená prevence v podobě individuální práce ve vzdělávacích institucích mezi studenty a sociální adaptace osob, které se dostaly pod vliv ideologie extremismu a terorismu.

4.11. Nedostatky moderních protiteroristických opatření

Navzdory koordinované a profesionální práci orgánů činných v trestním řízení a speciálních služeb existuje i řada nedostatků, mezi které patří nedostatečné zajištění komplexní prevence v oblasti vzdělávání a prevence mezi mládeží a také na internetu⁹⁹.

Velmi aktuální otázkou se tak stává vývoj a následný rozvoj sociálních sítí pro studenty zaměřených na rozvoj správné komunikace prostřednictvím elektronických komunikačních prostředků a zapojení dospívajících do

⁹⁷ Paršina I.A., Čub I.S. Kriminologicheskij analiz effektivnosti deyatelnosti podrazdelenij organov vnutrennih del po protivodejstviyu prestupleniyam i pravonarusheniyam ekstremistskoj napravlenosti // Obshchestvo i pravo. 2014. № 3. S. 139-144.

⁹⁸ Federal'nyj zakon ot 25.07.2002 № 114-FZ «O protivodejstvii ekstremistskoj deyatelnosti» (red. ot 04.07.2022) // Sobranie zakonodatel'stva RF. 2002. № 30. St. 3031.

⁹⁹ Stukalov V.V., Zaporozhec E.V. Problemy protivodejstviya ekstremizmu v seti Internet // Obshchestvo i pravo. 2016. № 4. S. 108-112.

konstruktivní sociální interakce.

Chci zdůraznit ta opatření, která přispějí ke komplexnímu boji proti ideologii terorismu pro jeho úplné vymýcení jakožto společenského zla.

V tomto ohledu by trestní politika státu v boji proti extremismu měla představovat jednotnou strategii zaměřenou na toto protiprávní jednání a měla by být zajištěna souborem sociálně-ekonomických, organizačně-právních a politických opatření¹⁰⁰.

Pro ochranu společnosti před teroristickou a extremistickou činností by ruské orgány činné v trestním řízení měly realizovat následující opatření:

- masové informování veřejnosti o nebezpečí extremistických a teroristických aktivit;
- zvyšování kvalifikace policistů a odborníků zapojených do boje proti extremismu a terorismu;
- komplexní analýza způsobu šíření extremistického a teroristického obsahu;
- zlepšení technického vybavení příslušníků Ředitelství E ministerstva vnitra Ruské federace a Služby ochrany ústavního zřízení a boje proti terorismu Federální služby bezpečnosti.

V otázce zlepšení organizačního a právního rámce pro boj proti extremismu a terorismu považuji za důležité následující:

- zlepšování právního a regulačního rámce pro boj proti extremismu a terorismu;
- zapojení veřejnosti do odhalování skutečností týkajících se propagandistických aktivit extremistů na internetu;
- prevence projevů terorismu a extremismu mezi mladými lidmi, zejména mezi studenty škol a univerzit;
- formování občanského právního vědomí ve společnosti o nepřijatelnosti materiálů extremistické povahy.

¹⁰⁰ Buraeva.L.A. Mirovoj opyt protivodejstviya ekstremizmu i terrorizmu v global'nom informacionnom prostranstve // Teoriya i praktika obshchestvennogo razvitiya. 2015. № 18. S. 131-134.

ZÁVĚR

Terorismus jako kriminální jev existoval v dějinách lidstva odjakživa, ale jak ukázala praxe, nejaktivnější je v dobách, kdy společnost prochází hlubokými krizemi, v první řadě krizí ideologie a krizí státoprávního systému. Terorismus se začíná projevovat a sílit v přechodných obdobích života společnosti, kdy se objevují různé politické, sociální, národnostní, náboženské opoziční skupiny, které se snaží získat moc nebo vybojovat určitá privilegia. Nestabilita moci v těchto obdobích podněcuje násilí a agresi ve společnosti, což se projevuje nárůstem kriminalizace společnosti a vznikem příležitostí pro různé skupiny diktovat svá pravidla prostřednictvím zavražďování nebo teroristických útoků.

Hlavními příčinami vzniku terorismu jsou:

- prohlubování rozporů v politické, ekonomické, sociální, ideologické, národnostní a právní oblasti;
- neochota jednotlivců, skupin a organizací využívat systém společenského života přijímaný většinovou společností a snaha získat výhody cestou násilí;
- používání teroristických metod jednotlivci, organizacemi a státy k dosažení politických, ekonomických a sociálních cílů.

Existují efektivní metody boje proti terorismu? Dát jednoznačně kladné odpovědi na tuto otázku není možné. Je zcela jisté, že pokud by takové metody existovaly, pak by terorismus tolik nevzrůstal a nevznikl by teroristický Islámský stát.

Kdykoliv se ve světě něco děje, je tomu tak na něčí popud a někomu z toho vždy plynou výhody. Za teroristy vždy stojí buď skupina vlivných osob, nebo stát. Osamělí teroristé již jsou minulostí a nejsou schopni vytvářet globální hrozby.

Současný terorismus vyžaduje poměrně velké financování. Ne nadarmo jedním z hlavních úkolů ruského letectva v Sýrii bylo zastavení vývozu syrské ropy, kterou teroristé využívali k financování své trestné činnosti.

Domácí terorismus se ve státě objevuje v období extrémního vykořisťování a útlaku obyvatelstva a nedostatku spravedlnosti vůči obyvatelstvu, proto odstranění vykořisťování a útlaku a obnovení spravedlnosti vyloučí vznik terorismu.

Nad mezinárodním terorismem lze zvítězit jen společným úsilím světového společenství, bez využití dvojích standardů jednotlivými státy, skutečnou zainteresovaností většiny států bojovat proti společnému nepříteli. Terorismus nezná hranic, proto boj proti terorismu by měly civilizované země považovat za jeden z nejzásadnějších státních úkolů.

Seznam literatury:

Monografie

1. ANTONYAN Yu.M. *Terrorizm: kriminologicheskoe i ugovolno-pravovoe issledovanie*. M.: SHCHIT-M, 1998. ISBN: 5-8006-0001-5
2. BAKALOVA I.I., OVSYANNIKOV V.A. *Problema protivodeistviya terrorizmu i zaschita poterpevshih ot posledstviy // Yuridicheskie nauki, pravovoe gosudarstvo i sovremennoe zakonodatelstvo*. Penza, 2022. S. 38-40.
3. BEKKER.V.J. *Ekstremizm i terror kak narusheniya prav cheloveka v kontekste istoricheskoy praktiki bol'shevikov // Zashchita prav cheloveka: teoriya i regional'naya praktika. sbornik materialov Vserossiyskoj nauchno-prakticheskoy konferencii*. Abakan, 2021.
4. BUCHARIN N.I. *Izbrannye proizvedeniya*. M.: Politizdat, 1988. ISBN: 5-250-00634-5
5. BUDNICKYI O.V., *Terrorizm v Rossiyskoj Imperii. Kratkij kurs*. 2021. ISBN: 978-5-04-115860-6
6. BURAEVA.L.A. *Mirovoj opyt protivodejstviya ekstremizmu i terrorizmu v global'nom informacionnom prostranstve // Teoriya i praktika obshchestvennogo razvitiya*. 2015. № 18.
7. BURDS D. *Sovetskaya agentura: ocherki istorii SSSR v poslevoennye gody (1944–1948)*. M.; N'yu-Jork, 2006. ISBN-10: 0-9789937-0-5
8. BURIKOVA I.S. *Metodika izmereniya chelovecheskogo kapitala v kontekste protivodejstviya ideologii terrorizma // Rol' federal'nyh i regional'nyh organov gosudarstvennoj vlasti, organov mestnogo samoupravleniya, institutov grazhdanskogo obshchestva, biznes-soobshchestva i SMI v formirovanii sistemy protivodejstviya ideologii terrorizma, razrabotke i osushchestvlenii meropriyatij po informacionnomu protivodejstviyu terrorizmu. Materialy II Vserossiyskoj nauchno-prakticheskoy Konferencii*, Moskva, MGU 13-14 oktyabrya 2010 g. Tom II. Moskva, Universitetskaya kniga, 2010.

9. BUSHMELEV P.V., ANDRYUKOVA S.V. *Iz istorii terrorizma v Rossii // Izbrannye doklady 68-j Universitetskoj nauchno-tekhnicheskoy konferencii studentov i molodyh uchenyh*. Tomsk, 2022.
10. CHALILOVA A.S., LEBEDEV V.S. *Islamskij faktor v politicheskikh konfliktah na Severnom Kavkaze: Dagestan i Chechnya v 1991-1999 gg. // Teoriya i praktika obshchestvennogo razvitiya*. 2015. № 12.
11. CHARITONOV K.A., IVANOVA E.E. *Istoriya samykh krupnykh terroristicheskikh aktov v Rossijskoj Federacii // Protivodejstvie ideologii ekstremizma i terrorizma: istoriya i sovremennost'*. Kursk, 2022.
12. DÄNIKER Cr. *Antiterror-Strategie. Fakten. Folgerungen. Forderungen. Neue Wege der Terroristenbekämpfung*. Stuttgart, 1978
13. DANILIN R.A. *Istoriya razvitiya ponyatie «terrorizm» v istorii RF // Molodezh' i sistemnaya modernizaciya strany*. 2020.
14. DASHKOVA S. V. *Ideologiya sovremennogo terrorizma // Vestnik Kalmyckogo universiteta*. 2017. № 1(33).
15. FADEEV R.A. *Chem nam byt'?* Sankt-Peterburg: Arhive Publica, 2022. ISBN: 978-5-9710-3643-2
16. FURAJNIN D.Yu., YAKOVEC E.N. *Protivodeistvie terroristicheskoi opasnosti v Rossijskoj Federacii // Epomen*. 2022. № 70.
17. GAJNETDINOVA G.S. *Vidy sovremennogo terrorizma // Vestnik Rossijskogo universiteta kooperacii*. 2022. № 3 (49).
18. GORDIN A.V., KISELEV A.V. *Analiz ideologii terrorizma v kontekste sovremennykh vyzovov i ugroz // Vestnik Nacional'nogo antiterroristicheskogo komiteta*. 2021. № 2 (26).
19. HOLODOV A.A. *Istoriya vzniknoveniya terrorizma v Rossijskoj Imperii (vtoraya polovina XIX – nachalo XX veka) // Akademicheskij vestnik vojsk nacional'noj gvardii Rossijskoj Federacii*. 2017. № 4.
20. IGNATOV V.D. *Agentura NKVD – MGB protiv OUN –UPA*. M: Veche, 2019. ISBN: 978-5-4484-0734-5

21. *Istoriya Rossii. HKH vek: 1894-1939*. M.: Astrel': AST, 2009. ISBN: 978-5-17-059362-0
22. KOLPAKIDI A., SEVER A. *100 let rossijskim specsluzhbam. Ot VCHK do FSB*. M: Veche, 2018. ISBN: 978-5-4444-6705-3
23. KOSOVSKIJ V.B., MARTYNIUK S.N. *Protivodejstvie terrorizmu i ekstremizmu kak odna iz prioritetnyh zadach v deyatel'nosti pravoohranitel'nyh organov // Uchenye zapiski Krymskogo federal'nogo universiteta imeni V.I. Vernadskogo*. 2022. T. 8. № 1.
24. KRJUCHKOV V.A. *Lichnoe delo. Tri dnya i vsya zhizn'*. M: Centrpoligraf, 2019. ISBN: 978-5-227-07901-5
25. KRYSIN M.Yu., LITVINOV M.Ju. *Organy gosbezopasnosti protiv burzhuaiznyh nacionalistov Pribaltiki*. M.: Veche, 2017. ISBN: 978-5-4444-3176-4
26. KURDUKOV A.N. *Istoriko-pravovye i mezhdunarodno-pravovye aspekty protivodejstviya terrorizmu // Vestnik Amurskogo gosudarstvennogo universiteta*. 2022. № 96.
27. LENIN V.I. *Polnoe sobranie sochinenij. In-t marksizma-leninizma pri CK KPSS. 5-e izd. T. 41*. M.: Gospolitizdat, 1958-1965.
28. LOMAKINA Yu.A. *K voprosu ob opredelenii ponyatiya «terrorizm» // Vestnik studencheskogo nauchnogo obshchestva GOU VPO «Doneckij nacional'nyj universitet»*. 2022. T. 4. № 14-1.
29. MEDVEDEV R.A. *O Staline i stalinizme*. M.: Progress, 1990. ISBN: 978-5-9691-0629-1
30. MUCALOV Sh.Sh., DADAEV H.M. *Kriminologicheskij analiz terrorizma // Vestnik Chechenskogo gosudarstvennogo universiteta im. A.A.Kadyrova*. 2022. № 1 (45).
31. MUSAELYAN M.F. *K voprosu o politizirovannosti ugolovno-pravovyh opredelenij terrorizma // Rossijskij sledovatel'*. 2004. № 12. S. 19-22.
32. NECH V.F. *Osobennosti bor'by sovetskih organov bezopasnosti s politicheskim terrorizmom v sovetskoj Rossii i SSSR (1917-1991 gg) //*

Voennyj akademicheskij zhurnal. 2020. № 2 (26).

33. PARSHINA I.A., ČUB I.S. *Kriminologicheskij analiz effektivnosti deyatel'nosti podrazdelenij organov vnutrennih del po protivodejstviyu prestupleniyam i pravonarusheniyam ekstremistskoj napravlenosti* // Obshchestvo i pravo. 2014. № 3.
34. PETRISHCHEV V.E. *Chto takoe terrorizm ili Vvedenie v terrorologiyu*. M.: KRASAND, 2018. ISBN: 978-5-396-010125-3
35. Pjotr ZAICHNEVSKIJ *Proklamace «Mladé Rusko»*
36. *Political Terrorism*. / Edited by PAUL WILKINSON. - London: Macmillan, 1974. ISBN: 9780333174692
37. POLYANSKIJ A.I. *Ezhov: Istoriya «zheleznogo» narkoma*. M.: Veche, 2003. ISBN: 5-9533-0020-4
38. ROKKI T. *Rossijskaya revolyuciya 1905-1907 gg. i Evropejskaya «epoha dinamita»*: vyzovy k konstrukcii obshcheevropejskogo istoricheskogo narrativa o politicheskom terrorizme // Mir oruzhiya: istoriya, geroi, kolekcii. Tula, 2022.
39. SANNIKOV G.Z. *Ukrainskaya Vandeya. Vojna posle vojny*. M: Mezhdunarodnye otnosheniya, 2015. ISBN: 978-5-7133-1540-5
40. *Schit i mech stolicy* (1918-2018). M: Granica, 2018.
41. SEVER A. *Specnaz KGB. Grif sekretnosti snyat!* M: Eksmo; YAuza, 2012. ISBN: 978-5-699-56543-6
42. SHIRSHOV B.V., LUGINEC E.A. *Voprosy protivodejstviya ekstremizmu i terrorizmu: istoriya i sovremennost'* // Aktual'nye voprosy teorii i praktiki v deyatel'nosti podrazdelenij policii po ohrane obshchestvennogo poryadka i inyh sluzhb OVD. Moskva, 2022.
43. SIDOROVA E.Z. *Ekstremizm i terrorizm: istoriya i sovremennost* // Vek kachestva. 2022. № 1. ISSN 2500-1841
44. LOMAKINA Yu.A. *K voprosu ob opredelenii ponyatiya «terrorizm»* // Vestnik studencheskogo nauchnogo obshchestva GOU VPO «Doneckij nacional'nyj

universitet». 2022. T. 4. № 14-1.

45. SMOLÍK J. *Psychologie terorismu a radikalizace: jak se z beránků stávají vlci* 2020. S. 24 ISBN:9788075097231
46. SOKOLOV A.K. *Vlast' i obshchestvo v SSSR: politika repressij (20–40-e gg.): «Ezhovshchina»* / pod red. V. P. Dmitrienko. M.: ROSSPEN, 1999.
47. SOLODOVNIKOV S.A. i dr. *Terrorizm i organizovannaya prestupnost': monografiya* / pod red. S.A. Solodovnikova. 2-e izd., pererab. i dop. M.: YUNITI-DANA: Zakon i pravo, 2017. ISBN: 978-5-238-01749-5
48. SOLOUCHIN V.A. *Pri svete dna*. M.: B. i., 1992. ISBN: 5-88274-010-X
49. *Stalinskie deportacii. 1928–1953* / sost. POBOL' N.L., POLYAN P. M. M: MFD; Materik, 2005. ISBN: 5-85646-143-6
50. STUKALOV V.V., ZAPOROŽEC E.V. *Problemy protivodejstviya ekstremizmu v seti Internet* // Obshchestvo i pravo. 2016. № 4.
51. TROCKIY L.D. *Stalin*. T. 1. M.: Terra, 1990. ISBN: 978-5-517-01220-3
52. TUZHILIN D.O., KVACHKO I.A. a SHARAVIN K.V. *Istoriya vozniknoveniya i razvitiya terrorizmu v sovremennom mire* // Aktual'nye issledovaniya. 2022. № 24 (103).
53. LENIN. V. I. *Polnoe sobranie sochinenij*. Tom 31. 1981.
54. VAL'TER V.V., UL'YANOV M.V. *Istoriya protivodejstviya terrorizmu i ekstremizmu v Rossii* // Aktual'nye problemy protivodejstviya ekstremizmu i terrorizmu na sovremennom etape. Novosibirsk, 2022.
55. VDOVIN I.A. *Istoriya SSSR. Ot Lenina do Gorbacheva*. 2-e izd. M.: Veche, 2014. ISBN: 978-5-9533-5748-7
56. VOLKOV A.P., MAN'KOV A.V. a SHAJPAK L.A. *Terroristicheskie sily eserov srednego Povolzh'ya v nachale XX veka* // Vestnik Ekaterininskogo instituta. 2017. № 2(38).
57. YAKOVLEV A.Yu. *I vnov' o terrorizme: eshche odna popytka najti ego definiciyu* // Social'no-gumanitarnye znaniya. 2012. № 4. S. 118-130.
58. ZAICEV G.N. *Specnaz «Al'fa»: dela i lyudi*. SPb: AO «Slaviya», 2016.

ISBN: 978-5-9501-0212-7

59. ZHAMBALOV V.A. *Istoriya rasprostraneniya terrorizma i ekstremizma na territorii Rossii* // *Sovremennoe razvitie regionov Rossii: politicheskie, social'nye i ekonomicheskie aspekty*. Ulan-Ude, 2022. ISBN: 978-5-9793-1682-6
60. ZUBKEVICH A.A., ZUBKEVICH L.A. *Antiterroristicheskoe mirovozzrenie kak otvet na vyzov ideologii terrorizma* // *Vestnik Nizhegorodskogo instituta upravleniya*. 2022. № 3 (65).

Právní úprava

1. Mezhdunarodnaya konvenciya o bor'be s finansirovaniem terrorizma (Zaklyuchena v g. N'yu-Jorke 09.12.1999) // *Byulleten' mezhdunarodnyh dogovorov*. 2003. № 5.
2. Mezhdunarodnaya konvenciya o bor'be s aktami yadernogo terrorizma (Zaklyuchena v g. N'yu-Jorke 13 aprelya 2005 g.) // *Sobranie zakonodatel'stva RF*. 2008. № 33. St. 3819.
3. Dogovor o sotrudnichestve gosudarstv — uchastnikov Sodruzhestva Nezavisimyh Gosudarstv v bor'be s terrorizmom (Podpisan v g. Minske 04.06.1999) // *Byulleten' mezhdunarodnyh dogovorov*. 2006. № 9. S. 22-30.
4. Shanhajskaya konvenciya o bor'be s terrorizmom, separatizmom i ekstremizmom (Zaklyuchena v g. SHanhae 15.06.2001 g.) // *Byulleten' mezhdunarodnyh dogovorov*. 2004. № 1. S. 29-36.
5. Konvenciya Shanhajskoj organizacii sotrudnichestva protiv terrorizma ot 16.06.2009 g. // *Byulleten' mezhdunarodnyh dogovorov*. 2012. № 10.
Fedosienko V.A. Mezhdunarodnaya i nacional'naya pravovaya baza protivodejstviya terrorizmu // *Molodoj uchenyj*. 2022. № 3 (398). S. 372-374.
6. Federal'nyj zakon ot 06.03.2006 № 35-FZ «O protivodejstvii terrorizmu» (red. ot 26.05.2021) // *Sobranie zakonodatel'stva RF*. 2006. № 11. St.

1146.

7. Ukaz Prezidenta RF ot 02.07.2021 № 400 «O Strategii nacional'noj bezopasnosti Rossijskoj Federacii» // Sobranie zakonodatel'stva RF. 2021. № 27 (chast' II). St. 5351.
8. Ukaz Prezidenta RF ot 17.02.2016 № 64 «O nekotoryh voprosah Mezhhvedomstvennoj komissii po protivodejstviyu ekstremizmu v Rossijskoj Federacii» (red. ot 15.06.2020) // Sobranie zakonodatel'stva RF. 2016. № 8. St. 1098.
9. Federal'nyj zakon ot 27.07.2006 № 149-FZ «Ob informacii, informacionnyh tekhnologiyah i o zashchite informacii» (red. ot 14.07.2022) // Sobranie zakonodatel'stva RF. 2006. № 31 (1 ch.). St. 3448.
10. Ukaz Prezidenta RF ot 17.02.2016 № 64 «O nekotoryh voprosah Mezhhvedomstvennoj komissii po protivodejstviyu ekstremizmu v Rossijskoj Federacii» (red. ot 15.06.2020) // Sobranie zakonodatel'stva RF. 2016. № 8. St. 1098.
11. Federal'nyj zakon ot 25.07.2002 № 114-FZ «O protivodejstvii ekstremistskoj deyatel'nosti» (red. ot 04.07.2022) // Sobranie zakonodatel'stva RF. 2002. № 30. St. 3031.

Internetové zdroje

1. ANADOLU AGENCY 2022. (citováno 3.2.2023). Dostupné z: <https://www.aa.com.tr/ru/мир/теракт-11-сентября-родственники-жертв-все-еще-добиваются-правосудия/2682447>.
2. ANNA GEJFMAN: «Terrorizm v ego sovremennom vide vznik imenno v Rossii». (citováno dne 02.12.2022). URL: <https://platfor.ma/magazine/text-sq/re-invent/anna-geifman/>
3. MGIMO.RU 2007. (citováno dne 9.3.2023). Dostupné z: <https://mgimo.ru/upload/iblock/72e/ts68azjaqrzo3lx5emq7oa14cuaykm02/le-nin-i-stalin-tajnye-pruzhiny-vlasti.pdf>.
4. MINISTERSTVO VNITRA RF 2023. (citováno dne 02.12.2022) Dostupné z:

URL: <https://мвд.рф/folder/101762>.

5. DOMODEDOVO (ONLINE) 2021. (citováno dne 3.2.2023) Dostupné z :
<https://lenta.ru/articles/2021/01/24/domodedovo/>
6. INTERFAX.RU 2023. (citováno d 3.2.2023). Dostupné z:
<https://www.interfax.ru/story/190>.
7. DW.COM 2023. (citováno dne 3.2.2023). Dostupné z:
<https://www.dw.com/ru/крупнейшие-попытки-терактов-в-германии-за-последние-10-лет/a-19304580>.
8. eLIBRARY.RU (citováno dne 3.2.2023) 2023. Dostupné z
https://www.elibrary.ru/ip_restricted.asp?rpage=https%3A%2F%2Fwww%2Eelibrary%2Eru%2Fitem%2Easp%3Fid%3D4828765
9. GAZETA.RU 2023. (citováno dne 3.2.2023) Dostupné z:
<https://www.gazeta.ru/social/2022/04/03/14694397.shtml>.
10. SAJT NACIONALNOGO ANTITERRORISTICHESKOGO KOMITETA 2023.
(citováno dne: 02.12.2022). Dostupné z: URL: <http://nac.gov.ru/index.html>.